
Κύκλος Ποιότητας Ζωής

ΠΟΡΙΣΜΑ

(Ν. 3094/2003 “Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις”, άρθρο 4, παράγραφος 6)

ΘΕΜΑ

***Θανάτωση άγριων ζώων από την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων
δολωμάτων***

*Συνήγορος του Πολίτη:
Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη:
Ειδική Επιστήμονας :*

Ανδρέας Ι. Ποπάκης
Ιωάννης Σαγιάς
Αντωνίνα Παπαθανάσογλου

Νοέμβριος 2016

14 Νοεμβρίου 2016

Αριθμ. Πρωτ.: 154069/42072/2016

Προς τους Υπουργούς

**Περιβάλλοντος & Ενέργειας
Κύριο Γ. Σταθάκη**

**Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων
Κύριο Ε. Αποστόλου**

Θέμα:

***Θανάτωση άγριων ζώων από την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων
δολωμάτων***

Αξιότιμοι κ.κ. Υπουργοί,

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του κατά το άρθρο 103 παρ. 9 του Συντάγματος και το Ν. 3094/2003 (Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις), εξέτασε την υπ' αριθμ. 154069/2012 αναφορά σχετικά με ζητήματα θανάτωσης άγριων ζώων από την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων. Δεδομένου ότι στο άρθρο 4 παρ. 6 του ως άνω νόμου προβλέπεται ότι «...ο Συνήγορος του Πολίτη μετά το πέρας της έρευνας εφόσον το απαιτεί η φύση της υπόθεσης, μπορεί να συντάσσει πόρισμα το οποίο γνωστοποιεί στον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό και τις αρμόδιες υπηρεσίες...» η Αρχή προβαίνει στη σύνταξη του παρόντος πορίσματος το οποίο γνωστοποιείται, διαβιβάζεται και κοινοποιείται αρμοδίως.

1. ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ο Συνήγορος του Πολίτη, εξετάζει από το 2012, αναφορά περιβαλλοντικών οργανώσεων, σχετικά με την παράλειψη αποτελεσματικής προστασίας της άγριας ζωής από την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων. Η καταγγελία έλαβε χώρα επ' αφορμή της μαζικής δηλητηρίασης αρπακτικών πουλιών στα στενά του Νέστου το Φεβρουάριο του 2012. Από τότε έχουν σημειωθεί αρκετά αντίστοιχα περιστατικά στην επικράτεια με θύματα ποικίλα είδη της άγριας πανίδας, αλλά και οικόσιτα ζώα. Σύμφωνα με έρευνες των περιβαλλοντικών οργανώσεων¹ η πρακτική αυτή είναι ευρέως διαδεδομένη στην Ελλάδα και πλήττονται κυρίως πτωματοφάγα αρπακτικά πουλιά (γυπαετός, όρνιο, ασπροπάρης), αλλά και απειλούμενα είδη θηλαστικών (καφέ αρκούδα, λύκος, τσακάλι, λύγκας). Τα οικόσιτα ζώα, όπως είναι σκύλοι φύλαξης κοπαδιών, πέφτουν και αυτά πολύ συχνά θύματα των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος που ενέχει αυτό το μη επιλεκτικό μέσο θανάτωσης είναι ότι μπορεί να οδηγήσει σε πληθυσμιακή κατάρρευση ευάλωτα είδη της πανίδας. Την τελευταία δεκαετία οι περιβαλλοντικές οργανώσεις κατέγραψαν ιδιαίτερα αυξημένη χρήση της συγκεκριμένης πρακτικής με αποτέλεσμα οι πληθυσμοί ορισμένων αρπακτικών να μειωθούν σημαντικά ή ακόμα και να εξαφανισθούν από ορισμένες περιοχές της Ελλάδας. Ήδη εκπονούνται προγράμματα Life σχετικά με το θέμα, τα οποία έχουν συμβάλει σε σημαντικό βαθμό, μεταξύ άλλων, στη συγκέντρωση στοιχείων και στην αξιολόγηση της κατάστασης². Στη συνάντηση που έγινε στην Αθήνα το Μάιο του 2016 της Πλατφόρμας (Life) για τη Δηλητηρίαση της Άγριας Ζωής αναφέρθηκε ότι η ελληνική περίπτωση είναι ιδιαίτερα ανησυχητική. Οι κύριοι χρήστες δηλητηριασμένων δολωμάτων είναι οι κυνηγοί (25 έως 46%), οι κτηνοτρόφοι (26-30%), και οι κάτοικοι χωριών και αστικών κέντρων (28%). Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με τα πορίσματα των ερευνών των περιβαλλοντικών οργανώσεων, τα κίνητρα της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων παραμένουν άγνωστα, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις εικάζεται ότι η τακτική αυτή οφείλεται σε τοπικές αντιδικίες μεταξύ χρηστών γης. Στο πόρισμα της 35^{ης} συνάντησης στο Στρασβούργο της Διαρκούς Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αξιολόγηση της νομικής και διοικητικής εφαρμογής της Σύμβασης της Βέρνης στην Ελλάδα (1-4 Δεκεμβρίου 2015)³ αναφέρονται, μεταξύ άλλων τα εξής: «*Η θανάτωση των πτηνών και των θηλαστικών μέσω της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων αποτελεί ένα κρίσιμο και άλυτο πρόβλημα στην Ελλάδα... Η απουσία στοχευμένου και ολοκληρωμένου νομικού πλαισίου, μαζί με την έλλειψη οικονομικών πόρων των αρμοδίων αρχών (δασσαρχεία – κτηνιατρικές*

¹ «Προτάσεις περιβαλλοντικών οργανώσεων και φορέων για την αντιμετώπιση της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων στην Ελλάδα», Κείμενο εργασίας ενόψει της συνάντησης της 14.12.12.

² Πρόγραμμα LIFE Βιοποικιλότητα με τίτλο: «*Καινοτόμες Δράσεις για την Αντιμετώπιση της Παράνομης Χρήσης Δηλητηριασμένων Δολωμάτων σε Μεσογειακές Πιλοτικές Περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης*» (LIFE09 NAT/ES/000533) και LIFE Φύση «*Επείγοντα μέτρα για την εξασφάλιση της επιβίωσης του Ασπροπάρη (Neophron percnopterus), στη Βουλγαρία και την Ελλάδα*» (LIFE10 NAT/BG/000152)

υπηρεσίες), εμποδίζουν σοβαρά την επιτυχή αντιμετώπιση των συμβάντων δηλητηρίασης και των προσπαθειών πρόληψης».

Σημειώνεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζήτησε στοιχεία από τους αρμόδιους φορείς αναφορικά με την υπόθεση EU-PILOT 3601/2012 - «Δηλητηρίαση Αγρίων Πτηνών στην περιοχή του Νέστου». Ήδη από τις 15.11.13, σε επιστολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, επ' αφορμής του εξεταζόμενου ζητήματος, αναφέρεται ότι η Ελλάδα δεν εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία για την προστασία της βιοποικιλότητας και της δόθηκε παράταση άλλων 2 μηνών. Ακολούθως, σύμφωνα με το από 23.12.14 "Commission staff working document monitoring the application of EU law in EU policy areas"⁴ η Ελλάδα δεν είχε ακόμα κατορθώσει να πάρει τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να καταστείλει τη χρήση των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Πρόσφατα, και δεδομένου ότι κρίθηκε ότι δεν έχουν ληφθεί μέτρα για την εξασφάλιση της πλήρους συμμόρφωσης με το δίκαιο της ΕΕ, η Επιτροπή απέστειλε αιτιολογημένη γνώμη. Έτσι, εάν οι Ελληνικές Αρχές δεν λάβουν μέτρα εντός 2 μηνών, θα γίνει παραπομπή της υπόθεσης στο Δικαστήριο της ΕΕ⁵.

Η Αρχή, στοχεύοντας στη συνολικότερη επίλυση του ζητήματος, ερεύνησε το νομικό καθεστώς που διέπει την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων σε συνδυασμό με εκείνο που διέπει την προστασία της άγριας πανίδας, παρευρέθηκε, δια της εκπροσώπου του, σε τρεις συσκέψεις μεταξύ περιβαλλοντικών οργανώσεων και αρμοδίων διοικητικών φορέων και απεύθυνε έγγραφες προτάσεις προς τα αρμόδια υπουργεία, ζητώντας την άμεση αντιμετώπιση του θέματος με τη λήψη κατάλληλων μέτρων.

Οι αρμόδιες Διευθύνσεις των ΥΠΑΑΤ και ΥΠΕΝ, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω, ανταποκρίθηκαν, μέχρι σήμερα, σε μικρότερο ή σε μεγαλύτερο βαθμό στις εν λόγω προσπάθειες εξεύρεσης ικανών και εφαρμοστέων λύσεων του προβλήματος, το οποίο, δυστυχώς, συνεχίζει να υφίσταται.

2. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Τα ζητήματα τα οποία προκύπτουν από την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων έχουν αυξημένη πολυπλοκότητα με αποτέλεσμα να καταλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα νομικών διατάξεων που χρήζουν έρευνας.

➤ Χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων και επιβλαβή θηράματα:

Στη Σύμβαση της Βέρνης, που ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με το ν. 1335/83, και συγκεκριμένα στα αρθρ. 1, 3, 4 προβλέπεται ότι για τα είδη στο παράρτημα II και III (αρθρ. 6 και 8) απαγορεύονται τα μη επιλεκτικά μέσα θανάτωσης. Ωστόσο στο αρθρ. 9 προβλέπεται η δυνατότητα εφαρμογής μη επιλεκτικών μέσων, εφόσον δεν υπάρχει άλλη ικανοποιητική λύση και με την προϋπόθεση ότι δεν βλάπτεται η επιβίωση του συγκεκριμένου πληθυσμού. Το συμβαλλόμενο κράτος μέλος οφείλει να υποβάλει στη Διαρκή Επιτροπή, ανά διετία, έκθεση των παρεκκλίσεων που πραγματοποιήσε.

Περαιτέρω, με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979 "Περί διατηρήσεως των αγρίων πτηνών" τα Κράτη μέλη, με βάση τα άρθρα 1 & 2, υποχρεούνται στη διατήρηση όλων των ειδών πτηνών, τα οποία ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση στο ευρωπαϊκό έδαφος και οφείλουν να υιοθετούν όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διατηρηθεί ή να προσαρμοσθεί ο πληθυσμός τους σε επίπεδο ανταποκρινόμενο ιδίως στις οικολογικές, επιστημονικές και μορφωτικές απαιτήσεις. Ακολούθως, στο αρθρ. 4, για τα πτηνά που ανήκουν στο παράρτημα I της Οδηγίας προβλέπονται μέτρα ειδικής διατηρήσεως, που αφορούν στον οικότοπό τους. Σύμφωνα με το αρθρ. 7 τα είδη που αναφέρονται στο παράρτημα II είναι δυνατόν να θηρευτούν αναλόγως προς το επίπεδο του πληθυσμού τους,

⁴ http://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/docs/swd_2014_359_en.pdf, πρόσβαση Αύγουστος 2016.

⁵ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-3125_el.htm, πρόσβαση Νοέμβριος 2016.

τη γεωγραφική κατανομή τους και το ρυθμό αναπαραγωγής τους, σε όλη την Κοινότητα. Κατά τη θήρα, σύλληψη ή θανάτωση πτηνών, τα Κράτη μέλη απαγορεύεται να χρησιμοποιήσουν οποιοδήποτε μέσο, εγκαταστάσεων ή μεθόδων μαζικής ή όχι επιλεκτικής συλλήψεως ή θανατώσεως, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα δηλητηριασμένα δολώματα (άρθρ. 8). Μολαταύτα, με το αρθρ. 9, εφ' όσον δε βρεθούν άλλες ικανοποιητικές λύσεις, δίδεται η δυνατότητα στα Κράτη μέλη να μην εφαρμόσουν τις ανωτέρω διατάξεις για λόγους υγείας, δημοσίας ασφαλείας, προλήψεως σοβαρών ζημιών στην καλλιέργεια, τα οικιακά ζώα, τα δάση, την αλιεία και τα ύδατα. Σε συμμόρφωση με τα ανωτέρω, η ΥΑ 37338/1807/2010, η οποία εκδόθηκε για τον καθορισμό μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας κατά την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ, απαγόρευσε με το αρθρ. 8 τη χρήση δηλητηρίων για τη θήρα, σύλληψη ή τη θανάτωση πτηνών, ως μη επιλεκτικών μέσων θανάτωσης, τα οποία μπορούν να προκαλέσουν τοπικά την εξαφάνιση ειδών.

Αντίστοιχα στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων⁶, καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας και συγκεκριμένα στο παράρτημα VI αυτής, θεσπίζεται απαγόρευση συγκεκριμένων μη επιλεκτικών μέτρων θανάτωσης των θηλαστικών, όπως είναι η χρήση δηλητηρίων ή δολωμάτων με δηλητήριο ή με αναισθητικό.

Αξιοσημείωτες είναι οι διατάξεις του Δασικού Κώδικα. Σύμφωνα με το αρθρ. 261 παρ. 6 ΝΔ 86/69: «Από 11ης Μαρτίου και μέχρι ενάρξεως της κυνηγετικής περιόδου επιτρέπεται η διά δηλητηρίου καταπολέμησης των επιβλαβών θηραμάτων, μερίμνη και ευθύνη των κυνηγετικών συλλόγων και άνευ χρήσεως κυνηγετικών όπλων, η σύλληψις εις τας φωλεάς των νεογνών και νεοσσών αυτών, ως και η καταστροφή των φωλεών των... Κατά την διάρκεια της κυνηγετικής περιόδου η χρήσις παγίδων και δηλητηρίων επιτρέπεται μόνον κατόπιν αποφάσεως του Υπουργού Γεωργίας.» Νωρίτερα στο αρθρ. 258 παρ. 3 περ. ζ), το οποίο βρίσκεται σε ισχύ, είχε προβλεφθεί ως επιτρεπόμενη, κατόπιν αδείας του δασάρχη, η θήρα επιβλαβών, ήτοι λύκου κλπ: «Ωσαύτως απαγορεύεται...ζ) Η θήρα καθ' ομάδας, περιλαμβανούσας πλείονας των εξ κυνηγών, εκτός της ομαδικής θήρας υδροβίων πτηνών, αγριοχοίρων και επιβλαβών ζώων, ήτοι λύκου, αλώπεκος, θωός και κορακοειδών, ήτις δέον να διενεργήται κατόπιν αδείας του δασάρχου τη επιβλέπει δασικού οργάνου ή του κυνηγετικού συλλόγου.» Τέλος, στο αρθρ. 257 προβλέπεται η δυνατότητα αμοιβής για την καταπολέμηση επιβλαβών ειδών κατόπιν απόφασης του Υπουργού Γεωργίας.

Με το Π.Δ. 67/1981 «Περί προστασίας της αυτοφυούς Χλωρίδος και Άγριας Πανίδος και καθορισμού διαδικασίας συντονισμού και Ελέγχου της Ερεύνης επ'αυτών», όπως διορθώθηκε με το ΦΕΚ 43/Α'/18.02.1981 και τροποποιήθηκε με το Π.Δ. 256/1987, προβλέφθηκαν αυστηρότερα, μέτρα προστασίας για τα είδη της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας. Έτσι στο αρθρ. 9 ορίζεται: «Απαγορεύεται δια την καταπολέμησης των εκάστοτε καθοριζομένων επιβλαβών ειδών, η χρησιμοποίησις τοξικών ουσιών και εν γένει δηλητηριωδών ουσιών, όσον αύται θέτουν εις κίνδυνον τα προστατευόμενα είδη άγριας πανίδος και αυτοφυούς χλωρίδος». Επιπροσθέτως, με την ΥΑ 414985/1985 αρθρ. 7 παρ. 1 εδ. ε) απαγορεύτηκε η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων για τη θήρα άγριων ειδών πτηνοπανίδας. Ακολούθως, το αρθ. 261 του Δασικού Κώδικα καταργήθηκε για τη θήρα πτηνών με το αρθρ. 11 της ανωτέρω ΥΑ.

Ως προς τη δυνατότητα εξόντωσης επιβλαβών ειδών με σειρά αποφάσεων του ΣΤΕ (336/1993, 1174/1994, 324/99 κλπ) ακυρώθηκαν ΥΑ με τις οποίες είχε δοθεί η δυνατότητα θήρευσης επιβλαβών θηραμάτων όπως λύκου, αλεπούς κλπ., διότι δεν είχαν προηγηθεί η κατάλληλες μελέτες για τη κατάσταση των πληθυσμών των ειδών: «... Οίκοθεν νοείται ότι ανάλογος ειδική και τεκμηριωμένη επιστημονική μελέτη δέον να συντάσσεται και προκειμένου περί του χαρακτηρισμού ορισμένων θηραμάτων ως επιβλαβών ως και του καθορισμού των μεθόδων και προϋποθέσεων καταπολέμησης αυτών. Η έκθεσις αυτή δέον να διαλαμβάνη πλήρη στοιχεία ίδια περί του μεγέθους των απειλουμένων ζημιών, της αδυναμίας εξευρέσεως άλλης ικανοποιητικής λύσεως προς αντιμετώπιση των και της δυνατότητας επιβιώσεων των πληθυσμών των «επιβλαβών» ειδών ώστε να διασφαλίζεται πλήρως η τήρησις των υπό της συμβάσεως της Βέρνης και της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ τιθεμένων όρων και περιορισμών».

⁶ η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τις ΚΥΑ 33318/3028/11.12.1998 και ΚΥΑ 14849/853/Ε103/04.04.2008

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η έννοια του «επιβλαβούς» θηράματος συνεχίζει τυπικά να υφίσταται, καθώς οι ανωτέρω διατάξεις δεν έχουν ευθέως καταργηθεί. Το κράτος με τις παλαιότερες διατάξεις προωθούσε την εξόντωση των «επιβλαβών» ειδών από τους ίδιους τους ζημιωθέντες ή εν δυνάμει ζημιωθέντες πολίτες, όπως άλλωστε αποδεικνύουν τα χρηματικά κίνητρα. Η δυνατότητα αποτελεσματικής προστασίας της περιουσίας των αγροτών και των κτηνοτρόφων θα έπρεπε να οργανώνεται ενιαία από τη Διοίκηση και να μην επωμίζονται οι κάτοικοι της υπαίθρου την ευθύνη διαχείρισης της άγριας ζωής.

Ακολουθώντας, από το συνδυασμό των ανωτέρω εξάγεται το συμπέρασμα ότι η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων - εφόσον αυτή δεν έχει προβλεφθεί αυστηρά για συγκεκριμένους περιοριστικούς λόγους και εντός σαφούς καθορισμένου πλαισίου από το κράτος - είναι παράνομη. Η πρακτική αυτή ενδέχεται να βρίσκει έρεισμα, μεταξύ άλλων, και στην προαναφερόμενη παλαιά νομοθετική κατοχύρωση της πρακτικής περί εξόντωσης του «επιβλαβούς» είδους. Η «επιβράβευση» με αμοιβές για την εξολόθρευση των ενοχλητικών ατόμων ειδών και η ανοχή χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, πιθανολογείται ότι, στο πέρασμα των δεκαετιών, οδήγησε σε μια λανθασμένη προσέγγιση σχετικά με την προστασία της κτηνοτροφίας και της γεωργίας, αλλά και των θηρευτικών πρακτικών. Τα περιστατικά θανάτωσης άγριων ζώων με τη παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων αποτελούν καθαρά αξιόποινες πράξεις.

Σύμφωνα με τον ν. 1300/82, αρθρ. 1 η ζωοκτονία αποτελεί ποινικό αδίκημα, ενώ κατά το αρθρ. 5, παρ. 5 του ίδιου νόμου είναι αξιοσημείωτο ότι δεν δίνεται επιδότηση ή κτηνοτροφικό δάνειο στον καταδικαζόμενο και αφού περάσουν 3 χρόνια από την έκτιση της ποινής. Ωστόσο, τα είδη που αναφέρονται για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος δεν περιλαμβάνουν καθόλου είδη της άγριας πανίδας και η έννοια της ζωοκτονίας προκύπτει ότι συνδέεται μόνο με τη θανάτωση παραγωγικών ειδών. Περαιτέρω, στο αρθρ. 282 του Π.Κ. προβλέπεται ότι «*όποιος με πρόθεση δηλητηριάζει βοσκοτόπια, λιβάδια, λίμνες ή άλλους τόπους ποτίσματος ζώων τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Αν από την πράξη του θανατώθηκαν ή έπαθαν σοβαρή και διαρκή βλάβη ζώα άλλου, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών.*» Σχετικά με τα ζώα συντροφιάς, τα οποία επίσης συχνά εμπλέκονται (είτε ως άμεσα είτε ως έμμεσα θύματα) σε περιστατικά θανάτωσης άγριων ζώων με δηλητηριασμένα δολώματα, με το αρθρ. 16 του ν. 4039/12 απαγορεύεται «*...ο βασανισμός, η κακοποίηση, η κακή και βάνουση μεταχείριση οποιουδήποτε είδους ζώου, καθώς και οποιαδήποτε πράξη βίας κατ' αυτού, όπως ιδίως η δηλητηρίαση, το κρέμασμα, ο πνιγμός, το κάψιμο, η σύνθλιψη και ο ακρωτηριασμός*». Τα αδικήματα αυτά τιμωρούνται σύμφωνα με το αρθ. 20 του ίδιου νόμου με ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή.

Ποινικές κυρώσεις για τη θανάτωση άγριων ειδών προβλέπονται στο γενικότερο νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος και στο ειδικότερο για την προστασία της άγριας πανίδας. Ειδικότερα, σύμφωνα με το αρθρ. 3 του ν. 4042/2012 η θανάτωση, ο αφανισμός, η κατοχή ή η σύλληψη προστατευόμενων ειδών της άγριας χλωρίδας ή πανίδας τιμωρούνται σύμφωνα με το άρθρο 28 του ν. 1650/ 1986, όπως τροποποιείται με το άρθρο 7 του ν. 4042/12.

➤ **Αρμόδιες υπηρεσίες φύλαξης - δίωξης:**

Σύμφωνα με το αρθρ. 28 του ΠΔ 100/2014 το Τμήμα Διαχείρισης Άγριας Ζωής και Θήρας της Δ/νση Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (εφεξής ΥΠΕΝ) ανήκουν και οι ακόλουθες αρμοδιότητες: «*αα) η μέριμνα για τον εμπλουτισμό βιοτόπων με είδη άγριας πανίδας, ββ) η μέριμνα για την παρακολούθηση και τον έλεγχο των πληθυσμών επιβλαβών ειδών της άγριας πανίδας ... δδ) η μέριμνα για την εκπόνηση, παρακολούθηση και υλοποίηση Σχεδίων Δράσης και προγραμμάτων για την άγρια πανίδα και τους βιοτόπους της, εε) η παροχή οδηγιών στις Δασικές Υπηρεσίες και τους εμπλεκόμενους φορείς για τα θέματα αρμοδιότητάς τους, συμπεριλαμβανομένης και της έκδοσης οδηγιών καλών πρακτικών για τη θήρα και την προστασία των ειδών της άγριας πανίδας... ζζ) η μέριμνα για την ίδρυση και λειτουργία Κρατικών Εκτροφείων Θηραμάτων, Ελεγχόμενων Κυνηγετικών Περιοχών, Κέντρων Περιθάλψης ειδών της Άγριας Πανίδας και Καταφυγίων Άγριας ζωής*».

Στην ΥΑ 8353/276/Ε103/2012 αρθρ. 5 Ζ προβλέπεται: «Οι Δασικές Υπηρεσίες οφείλουν να μεριμνούν για την ενημέρωση του κοινού και για τον εντοπισμό της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων εντός ΖΕΠ». Αξιοσημείωτο είναι ότι το αρθρ. 265 του Δασικού Κώδικα, όπως αυτό είχε τροποποιηθεί με το ν. 2637/1998 και μεταγενέστερα καταργήθηκε εντελώς με το αρθρ. 23 του ν. 3208/2003, εισάγονταν η υποχρέωση προστασίας από τις δασικές υπηρεσίες της άγριας πανίδας και χλωρίδας και των βιοτόπων τους.

Παλαιότερα με το ΝΔ 3030/1954 (αρθρ. 138) οι αγρονόμοι ήταν αρμόδιοι να καταγγέλλουν τα αδικήματα, τα οποία περιήλθαν εις γνώση τους, μεταξύ των οποίων και τη ζωοκτονία. Με το ν. 3938/2011, αρθρ. 21 καταργήθηκε η Αγροφυλακή και οι αρμοδιότητες αυτής μεταφέρθηκαν στο ΥΠΕΚΑ (νυν ΥΠΕΝ). Το προσωπικό της Αγροφυλακής μετατάχθηκε στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις για τη στελέχωση των δασικών υπηρεσιών, όπου και εντάχθηκε πλήρως ασκώντας τα καθήκοντα δασοφυλάκων και τα καθήκοντα που προβλέπονται στο αρθρ. 21 του ν. 3938/11 και αφορούν το αγροτικό περιβάλλον. Στο αρθρ. 38 παρ. 2 του ν. 1845/89, όπως τροποποιήθηκε από την παρ. 10 άρθρου 55 Ν. 4030/2011, προβλέπονται τα ακόλουθα: «Στα πλαίσια άσκησης της δασικής προστασίας, οι δασικοί υπάλληλοι της παραγράφου 1 του άρθρου 39 του παρόντος νόμου, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, ως και οι υπάλληλοι των κλάδων ΥΕ Δασοφυλάκων και ΔΕ Γεωτεχνικών Δασοφυλάκων που μετατάχθηκαν από την Ελληνική Αγροφυλακή, κατ' εφαρμογή του άρθρου 21 του ν. 3938/2011, υποχρεούνται να συντάσσουν και υποβάλλουν αρμοδίως πρωτόκολλα μηνύσεως για κάθε παράβαση των δασικών νόμων, να προβαίνουν στην κατάσχεση, των δασικών προϊόντων, όλων γενικά των υπό καθεστώς προστασίας υπαγομένων ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας και των δειγμάτων αυτών ζώντων ή νεκρών, επεξεργασμένων ή μη που συγκομίζονται ή μεταφέρονται ή συλλέγονται ή συλλαμβάνονται ή διακινούνται ή διατίθενται στην αγορά ή κατέχονται παράνομα, στην κατάσχεση των κατά παράβαση των περί θήρας και ορεινής αλιείας διατάξεων αποκτωμένων θηραμάτων και αλιευμάτων, στην κατάσχεση των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν για την τέλεση των παράνομων πράξεων και τη σύλληψη, μεταγωγή και παράδοση όσων παρανομούν στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή.» Επίσης, στην παρ. 9 του αρθρ. 38 του ν. 1845/89, όπως αυτή αντικαταστάθηκε με την παρ. 3 άρθρου 58 Ν. 2637/1998 αναφέρονται, μεταξύ άλλων, τα εξής: «Όποιος διέρχεται μέσα από δάση ή δασικές χορτολιβαδικές, βιοτόπους και ιδίως υγροτόπους και γεωργικές εκτάσεις που γειτνιάζουν με δάση και δασικές εκτάσεις είτε ως περιπατητής ή κατασκηνωτής η επαγγελματίας δασοκαρπωτής η βοσκός, καθώς και όποιος θηρεύει η συλλέγει η συλλαμβάνει ή κατέχει ή διακινεί οπουδήποτε, υποχρεούται σε έλεγχο της ταυτότητας άδειας κυνηγίου, άδειας CITES, άδειας μεταφοράς δασικών προϊόντων κ.λ.π., εφόσον κληθεί από δασικό όργανο. Σε στάθμευση και έλεγχο των στοιχείων ταυτότητας και των αυτοκινήτων υποχρεούνται επίσης όλοι οι οδηγοί που διέρχονται από οδούς που διασχίζουν δάση η δασικές εν γένει εκτάσεις, καθώς και από οδούς του εθνικού και επαρχιακού δικτύου, όταν υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι μεταφέρονται παράνομα δασικά εμπορεύματα η θηράματα η είδη της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας και των δειγμάτων αυτών ζώντων ή νεκρών, επεξεργασμένων ή μη, ή αντικείμενα δυνάμενα να προκαλέσουν ρύπανση, βλάβες ή καταστροφές στη δασική χλωρίδα και την άγρια πανίδα...».

Είναι αξιοσημείωτο ότι στο αρθρ. 3 του Προγράμματος Επιτήρησης και Καταπολέμησης της Λύσσας στην Ελλάδα (ΚΥΑ 331/10301/2013), αναφέρεται ότι η Δ/ση Αισθητικών Δασών – Δρυμών και Θήρας του ΥΠΕΚΑ (νυν ΥΠΕΝ), είναι υπεύθυνη για την παροχή οδηγιών προς τις δασικές υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, στις Περιφερειακές Ενότητες εφαρμογής του προγράμματος, αναφορικά με τη συλλογή δειγμάτων νεκρών άγριων θηλαστικών σε απαγορευμένες και μη για την θήρα περιοχές ή και την ενεργητική δειγματοληψία, εφόσον αυτό απαιτείται. Τέλος, σύμφωνα με την υπ' αριθμ.: 2967/33905/13.314 εγκύκλιο του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (εφεξής ΥΠΑΑΤ): «Η αναφορά περιστατικών δηλητηρίασης οικόσιτων και άγριων ζώων που υποπίπτουν στην αντίληψη κάθε ενδιαφερόμενου πρέπει να γίνεται στις κατά τόπους αρμόδιες αστυνομικές αρχές ή στα δασαρχεία».

Παρά τις ανωτέρω διατάξεις, τόσο λόγω της δυσχέρειας του εγχειρήματος φύλαξης του συνόλου της υπαίθρου, όσο και λόγω πλημμελούς ενεργοποίησης ή υποστελέχωσης και

έλλειψης υλικοτεχνικών μέσων των δασικών υπηρεσιών, το πρόβλημα συνεχίζει να λαμβάνει ανησυχητικές διαστάσεις σε πολλές περιφέρειες της Ελλάδας.

➤ **Φυτοφάρμακα:**

Ο Συνήγορος του Πολίτη ερεύνησε τα σχετικά ζητήματα με την ορθή χρήση των φυτοφαρμάκων στο πλαίσιο της συγκεκριμένης υπόθεσης δεδομένου ότι ο πλέον διαδεδομένος τύπος δολώματος είναι η χρήση κομματιών κρέατος επικαλυμμένων με εγκεκριμένα ή μη φυτοφάρμακα. Επίσης, συχνή είναι η χρήση ολόκληρων δηλητηριασμένων πτωμάτων ζώων. Οι προσφεύγουσες περιβαλλοντικές οργανώσεις σε σχετικά έγγραφά τους, αναφέρουν ότι η ομάδα τοξίνης που χρησιμοποιείται συχνότερα είναι οι καρμυβαμιδικόι εστέρες (δραστικό εντομοκτόνο). Τόσο από τις μελέτες που έχουν γίνει στο πλαίσιο περιβαλλοντικών προγραμμάτων όσο και από το υπ' αριθμ. 7537/87505 έγγραφο του Τμήματος Φυτοπροστατευτικών και Βιοκτόνων προϊόντων του ΥΠΑΑΤ, προκύπτει ότι σε πολλές περιπτώσεις, τα φυτοφάρμακα που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή των δολωμάτων έχουν αυξημένες δόσεις δραστικών ουσιών και εισάγονται παράνομα στη χώρα μας.

Με το αρθρ. 44 παρ. 4 του ν. 4235/2014 αντικαταστάθηκε το αρθρ. 35 του ν. 4036/2012 και θεσπίστηκε η υποχρεωτική συνταγογράφηση των γεωργικών φαρμάκων προκειμένου να είναι δυνατή η εμπορία τους στα καταστήματα λιανικής πώλησης γεωργικών φαρμάκων. Σκοπός του ν. 4036/12 ήταν, κυρίως, η ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2009/128/ΕΚ για την ορθολογική χρήση των φυτοφαρμάκων, αλλά και η λήψη των αναγκαίων μέτρων για την εφαρμογή των διατάξεων του Κανονισμού 1107/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη διάθεση φυτοπροστατευτικών προϊόντων στην αγορά και του Κανονισμού 396/2005 για τα ανώτατα όρια υπολειμμάτων φυτοπροστατευτικών σε τρόφιμα. Με το άρθρ. 36 του εν λόγω νόμου θεσπίστηκε ο κατάλογος εγκεκριμένων γεωργικών φαρμάκων για τους επαγγελματίες χρήστες και καθορίστηκε η διαδικασία χορήγησης αυτών των φαρμάκων από τον εγκεκριμένο γεωπόνο – πωλητή. Με την υπ' αριθμ. 2519/28169/05.03.13 ΥΑ είχε ήδη προηγηθεί η θέσπιση της ηλεκτρονικής καταγραφής της λιανικής πώλησης γεωργικών φαρμάκων.

Με την υπ' αριθμ. 8197/90920/01.08.13 ΚΥΑ «Θέσπιση Εθνικού Σχεδίου Δράσης με στόχο την εφαρμογή της Οδηγίας 2009/128/ΕΚ και την προστασία του ανθρώπου και του περιβάλλοντος», καθορίστηκαν οι τρόποι κατάρτισης των επαγγελματιών χρηστών φυτοφαρμάκων και έκδοσης του πιστοποιητικού γνώσης ορθολογικής χρήσης γεωργικών φαρμάκων. Περαιτέρω, στο αρθρ. 19 της εν λόγω ΚΥΑ, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την ΥΑ 6669/79087/2015, προβλέφθηκαν οι διαδικασίες ενημέρωσης του κοινού για τα δηλητηριασμένα δολώματα με φυτοπροστατευτικά προϊόντα και την αντιμετώπισή τους. Στο κεφάλαιο VI της ΚΥΑ θεσπίζονται ειδικά μέτρα για τη μείωση της χρήσης των γεωργικών φαρμάκων ή των κινδύνων τους σε ειδικές περιοχές, κυρίως με την κατάρτιση ειδικών σχεδίων φυτοπροστασίας από τις Περιφερειακές Ενότητες. Περαιτέρω, εξεδόθη η υπ' αριθμ. 208/2687/09.01.14 εγκύκλιος για τη λήψη πιστοποιητικού γνώσεων ορθολογικής χρήσης γεωργικών φαρμάκων.

Με την υπ' αριθμ. ΥΑ 9497/104760/20-8-2014, σε εφαρμογή των άρθρ. 35 και 50 του ν. 4036/12, ρυθμίστηκαν όλα τα θέματα σχετικά με τη συνταγογράφηση των γεωργικών φαρμάκων όπως ο τύπος, το περιεχόμενο και ο τρόπος χορήγησης της συνταγής. Ακολούθως με την ΥΑ 9519/105300/21.08.14 προβλέφθηκαν και οι τρόποι χορήγησης άδειας διάθεσης στην αγορά σε σκευάσματα φυτοπροστατευτικών προϊόντων για ερασιτεχνική χρήση.

Το ΥΠΑΑΤ, το 2014 με την εγκύκλιο 2967/33905/13.03.14, εξέδωσε Οδηγίες για Πρώτες Βοήθειες σε ζώα με δηλητηρίαση από γεωργικά φάρμακα και Οδηγίες Διαχείρισης των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Στο πρώτο έγγραφο υπογραμμίζεται ότι σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να εξετάζεται η περίπτωση εμφάνισης συμπτωμάτων λύσσας στα ζωντανά ζώα και στην περίπτωση αυτή να ειδοποιείται άμεσα η Κτηνιατρική Υπηρεσία. Στο έγγραφο που αφορά τις Οδηγίες Διαχείρισης των δηλητηριασμένων δολωμάτων εξετάζονται τα εξής ζητήματα: 1. Διαχείριση δηλητηριασμένων δολωμάτων με γεωργικά φάρμακα σε αστικές και

αγροτικές / δασικές περιοχές, 2. Συλλογή συσκευασιών γεωργικών φαρμάκων και 3. Διαδικασία ταφής δηλητηριασμένων δολωμάτων ζωικών ιστών με γεωργικά φάρμακα.

Τέλος με δελτίο τύπου, στις 03.12.15, το ΥΠΑΑΤ, στην ιστοσελίδα του, ανακοίνωσε την αναστολή λειτουργίας της πιλοτικής λειτουργίας της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης, προκειμένου αυτή να εμπλουτιστεί με στοιχεία και παραμέτρους που συμβάλλουν αποτελεσματικότερα στην επίτευξη των σκοπών της. Σε προγενέστερο χρόνο στο υπ' αριθμ. 537/87505/31.08.15 έγγραφο του εν λόγω Υπουργείου είχε αναφερθεί ότι το χρονικό διάστημα προαιρετικής πιλοτικής εφαρμογής της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης θα παρατεινόταν, αλλά από 26.11.15 θα καθίστατο υποχρεωτική η έκδοση συνταγής χρήσης γεωργικού φαρμάκου με σκοπό να είναι δυνατή η προμήθειά του.

➤ **Αρμοδίες υπηρεσίες συλλογής – έρευνας πτώματος:**

Προκειμένου να διαπιστωθεί η δηλητηρίαση απαιτείται κτηνιατρικός έλεγχος και σε επόμενο στάδιο, τοξικολογική έρευνα. Στην πράξη, τα πτώματα των νεκρών δηλητηριασμένων ζώων, στις περισσότερες των περιπτώσεων, παραμένουν ή θάβονται στο χώρο που απεβίωσαν και σπανίως μεταφέρονται από τα αστυνομικά όργανα – δασική υπηρεσία ή από τους εργαζόμενους στις περιβαλλοντικές οργανώσεις, σε κτηνιάτρους, οι οποίοι διαπιστώνουν τον τρόπο θανάτωσης. Η περαιτέρω αποστολή των πτωμάτων για τοξικολογικό έλεγχο γίνεται με μεγάλες δυσκολίες και συνήθως επ' ευκαιρίας σχετικού κοινοτικού προγράμματος, καθώς είναι οικονομικά και πρακτικά δυσχερής.

Από τις διατάξεις του Κανονισμού 1069/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, περί υγειονομικών κανόνων για ζωικά υποπροϊόντα και παράγωγα προϊόντα που δεν προορίζονται για κατανάλωση από τον άνθρωπο, εξαιρούνται τα άγρια ζώα, επομένως δεν μπορούν να εφαρμοστούν στις εξεταζόμενες περιπτώσεις. Ωστόσο, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η λογική της εισηγητικής έκθεσης η οποία αναφέρει ότι τα άγρια ζώα που πέθαναν ή θηρεύτηκαν στο φυσικό τους περιβάλλον διατίθενται με ασφάλεια επί τόπου. Εν συνεχεία αναφέρεται στις πρακτικές των κυνηγών που εξασφαλίζουν τη σωστή διάθεση των «πτωμάτων». Περαιτέρω, ενδιαφέρον παρουσιάζουν σχετικές επερωτήσεις προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, οι οποίες αφορούσαν τη δυνατότητα διάθεσης νεκρών οικόσιπων ζώων στο ύπαιθρο. Ενδεικτικά παραθέτεται το ακόλουθο σκεπτικό «*Τα εγκαταλελειμμένα στο ύπαιθρο νεκρά θηλαστικά δεν έχουν προκαλέσει κανένα κίνδυνο για την υγεία των ζώων ή των ανθρώπων στις Κάτω Χώρες και σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Στη φύση, τα νεκρά ζώα είναι πολύ σημαντικά για την ανάπτυξη της βιοποικιλότητας και ιδίως για τα πολυάριθμα πτωματοφάγα είδη συμπεριλαμβανομένων των θαλασσοαετών, των γυπών, των κορακιών και μιας μεγάλης ποικιλίας εντόμων, καθώς και πολλών σαρκοβόρων*».

Βασικός στόχος των προγραμμάτων που αφορούν τη διαχείριση των νεκρών ζώων, είναι η συστηματική συλλογή, μεταφορά και ορθή διαχείριση των νεκρών ζώων από λοιμώδη νοσήματα ή άλλα αίτια που βρίσκονται στις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις, νεκρών αδέσποτων ζώων, νεκρών άγριων ζώων με υπόνοια μόλυνσης από νόσο που μπορεί να μεταδοθεί στον άνθρωπο ή τα ζώα, νεκρών ή θανατωθέντων ζώων, υπόπτων προσβολής από ιό της λύσσας, νεκρών βοοειδών, αιγών και πρόβατων που περιέχουν υλικά ειδικού κινδύνου και από τα οποία λαμβάνονται δείγματα εγκεφαλικού ιστού. Με το ν. 4351/2015 το ΥΠΑΑΤ έθεσε σε εφαρμογή το Εθνικό Πρόγραμμα Συλλογής και Διαχείρισης νεκρών ζώων (ΕΠΣΥΔ) προκειμένου να διασφαλισθεί η προστασία της δημόσιας υγείας, της υγείας των ζώων και του περιβάλλοντος. Όπως προκύπτει και από την ΥΑ 236/47755/2014, τα προγράμματα διαχείρισης νεκρών ζώων αφορούν μόνο τα άγρια ζώα για τα οποία υπάρχει υπόνοια μόλυνσης από νόσο που μπορεί να μεταφερθεί στον άνθρωπο.

Προς επίρρωση των ανωτέρω, δεν συνάγεται να έχει ανατεθεί θεσμικά η αρμοδιότητα στις Κτηνιατρικές Υπηρεσίες για τον έλεγχο των πτωμάτων άγριων ζώων, καθώς οι αρμοδιότητές εξαντλούνται στενά στο πλαίσιο των παραγωγικών ζώων (ΠΔ 107/2014). Ωστόσο, αυτό στην πράξη, δημιουργεί προβλήματα, τα οποία η νομοθεσία και η διοικητική πρακτική έρχονται, κατά καιρούς, να επιλύσουν ανά περίπτωση. Σε πολλές περιπτώσεις εμφάνισης ζωνόσων, που δύνανται να βλάψουν είτε τον άνθρωπο είτε τα παραγωγικά ζώα, με τελευταία αυτή της λύσσας, οι Δ/νσεις Κτηνιατρικής αναλαμβάνουν δράση για τον

περιορισμό των περιστατικών. Συγκεκριμένα, εφόσον υπάρχει υποψία περιστατικού λύσσας τότε, σύμφωνα με το αρθρ. 8 περ. β της ΥΑ 1604/45066/2012, συστήνεται υποχρεωτικά ειδικό συνεργείο από τις Δασικές Υπηρεσίες, οι οποίες, σε συνεργασία με της Κτηνιατρικές Αρχές και τους ιδιωτικούς φύλακες Θήρας, προβαίνουν στη σύλληψη των ζώων για να ακολουθήσει κλινική εξέταση και απομόνωση. Περαιτέρω, προβλέπεται ότι οι εν λόγω υπηρεσίες είναι αρμόδιες για την ασφαλή διάθεση των νεκρών ή θανατωμένων ζώων σε εγκεκριμένη μονάδα επεξεργασίας υποπροϊόντων, αφού πραγματοποιηθεί δειγματοληψία. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι το πρωτόκολλο διαχείρισης των νεκρών θηλαστικών ζώων τα οποία είναι λυσούποπτα σύμφωνα με τις διατάξεις των ΚΥΑ 331/10301/25.01.13 και ΥΑ 3205/98267/08.08.13 είναι εξαιρετικά συγκεκριμένο και προβλέπει διαφορετικό τρόπο περισυλλογής και κτηνιατρικής αντιμετώπισης, από αυτόν που συνηθίζεται κατά τη περισυλλογή και μελέτη του πτώματος ζώου που εικάζεται ότι έχει δηλητηριαστεί.

Σε διοικητικό επίπεδο τα ζητήματα του νομοθετικού κενού και της δυσχερούς διαφορετικής διαχείρισης των περιστατικών της λύσσας με αυτά της δηλητηρίασης αντιμετωπίστηκαν, όπως προαναφέρθηκε, με την έκδοση σχετικών οδηγιών για τη διαχείριση ευρεθέντων δηλητηριασμένων δολωμάτων με γεωργικά φάρμακα από τις Δ/σεις Προστασίας Φυτικής Παραγωγής και Υγείας ζώων του ΥΠΑΑΤ, το Μάιο του 2014. Ειδικότερα, στις οδηγίες για τη διαχείριση ευρεθέντων δηλητηριασμένων δολωμάτων, αναφέρεται ότι αν ανευρεθεί πτώμα νεκρού θηλαστικού ζώου απαγορεύεται οποιαδήποτε επαφή με το νεκρό ζώο και επιβάλλεται η ενημέρωση των αρμοδίων υπηρεσιών (Κτηνιατρικής, Δασικής και Δήμου) προκειμένου να εκτιμήσουν την κατάσταση και να δώσουν τις απαιτούμενες οδηγίες σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 331/10301/25.01.2013 ΚΥΑ «Πρόγραμμα Επιτήρησης και Καταπολέμησης της Λύσσας στην Ελλάδα»⁷. Στις ανωτέρω οδηγίες τονίζεται, ότι με βάση την ανωτέρω ΚΥΑ, κάθε θηλαστικό ζώο κατοικίδιο ή της άγριας πανίδας που ανευρίσκεται νεκρό, συλλέγεται για εργαστηριακή εξέταση για τη λύσσα στα πλαίσια της παθητικής επιτήρησης και αυτή η διαδικασία θα ακολουθείται και για κάθε νεκρό θηλαστικό του οποίου ο θάνατος πιθανολογείται ότι προήλθε από δηλητηριασμένο δόλωμα.

Σχετικά με τις τοξικολογικές εξετάσεις αυτές διεξάγονται, μετά από πάροδο σημαντικού χρονικού διαστήματος που η υπηρεσία δεν ήταν ενεργή, λόγω έλλειψης προσωπικού, στο Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων Αθηνών του ΥΠΑΑΤ.

➤ Αποζημιώσεις ΕΛΓΑ

Η πρόβλεψη αποζημιώσεων στους ζημιωθέντες αγρότες για την καταστροφή ζωικού ή φυτικού κεφαλαίου από άγρια ζώα, μπορεί να αποτελέσει ένα κατάλληλο διαχειριστικό εργαλείο για τον περιορισμό των περιστατικών δηλητηρίασης με δολώματα. Ωστόσο, αν και η πρακτική αυτή χρησιμεύει ως μέσο στήριξης των κατοίκων της υπαίθρου και εικάζεται ότι θα δρούσε υπέρ της προστασίας της άγριας πανίδας, έχει περιορισμένα, έως και πενιχρά αποτελέσματα, αφενός λόγω του περιορισμού στο ποσοστό κάλυψης της αξίας της ζημίας και της πρόβλεψης αποζημίωσης σε περιστατικά καταστροφών κεφαλαίου από ελάχιστα είδη της άγριας πανίδας. Ενδεικτικά αναφέρουμε τον κανονισμό 27.07.11 του ΕΛΓΑ (ΦΕΚ Β' 1668/2011) για την ασφάλιση φυτικής παραγωγής ο οποίος στο αρθρ. 3 παρ. 9 προβλέπει την ασφαλιστική κάλυψη της ζημίας η οποία προκαλείται από αρκούδα, αγριογούρουνο (μόνο για της περιοχές εντός Ραμσάρ) και από τα άγρια κουνέλια στην Λήμνο. Αντίστοιχα, στην ΚΥΑ 157501/27.07.11 για την ασφάλιση του Ζωικού Κεφαλαίου ασφαρίζονται οι ζημιές

⁷ Σύμφωνα με το αρθρ. 2 της 331/10301/25.01.2013 ΚΥΑ ως «παθητική επιτήρηση» νοείται η δήλωση όλων των νεκρών ζώων (οικόσιτων και ζώων της άγριας πανίδας) για τα οποία υπάρχει υποψία ότι έχουν προσβληθεί από λύσσα και από τα οποία λαμβάνονται τα κατάλληλα δείγματα για την απομόνωση του ιού της. Εν συνεχεία, στο αρθρ. 3 προβλέπεται η αρμοδιότητα των τμημάτων Κτηνιατρικής των Περιφερειακών Ενοτήτων είναι αρμόδια για τη λήψη των δειγμάτων από τα νεκρά θηλαστικά και για την αποστολή τους στο Εθνικό Εργαστήριο Αναφοράς για τη λύσσα, για τη σύνταξη των σχετικών διαβιβαστικών εγγράφων και για την έκδοση των αποφάσεων λήψης και άρσης των λαμβανομένων μέτρων στις περιπτώσεις υποψίας ή επιβεβαίωσης της νόσου.

που έχουν προέλθει από άγρια ζώα, και ως τέτοια σύμφωνα με την παρ. 21 του αρθρ. 3 νοούνται ο λύκος, η αρκούδα και τα άγρια αδέσποτα σκυλιά.

Με το αρθρ. 13 παρ. 6 του ν. 4351/2015 αντικαταστάθηκε η παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 2342/1995 ως εξής: «1. Ενεργητική προστασία κατά την έννοια του παρόντος νόμου είναι η λήψη προληπτικών μέτρων και η χρησιμοποίηση τεχνολογικών μέσων ή οποιουδήποτε άλλου μέσου ή μεθόδου, για την αποτροπή ή μείωση των ζημιών που προξενούνται στη γεωργική παραγωγή, στο φυτικό, ζωικό και έγγειο κεφάλαιο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, από φυσικούς κινδύνους, παθήσεις και ασθένειες που ορίζονται στο άρθρο 5 του ν. 3877/2010 (Α'160). Για κινδύνους που δεν αναφέρονται στο ως άνω άρθρο, η προϋπόθεση ένταξης των μέσων ή των μεθόδων πρόληψης είναι η χρηματοδότησή τους από επιχορηγούμενες δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της Αγροτικής Ανάπτυξης». Στο αρθρ. 5 παρ. 2 του ν. 3877/2010 διατυπώνεται σαφώς ότι στην ασφάλιση του ΕΛΓΑ υπάγονται οι κίνδυνοι από άγρια ζώα και οι κίνδυνοι ανωτέρας βίας που επιδρούν στην καταλληλότητα της ζωικής παραγωγής. Ωστόσο, από το υπ' αριθμ.: 1454/02.02.16 έγγραφο του ΕΛΓΑ προκύπτει ότι μέχρι σήμερα δεν έχει εφαρμοστεί κανένα πρόγραμμα ενεργητικής προστασίας στο ζωικό κεφάλαιο και δεν μελετάται κάτι σχετικό για το προσεχές ασφαλιστικό έτος.

2. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Προκειμένου ο ΣΤΠ να ενημερωθεί για τη θέση και στάση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών, απευθύνθηκε εγγράφως, αποστέλλοντας συνολικά 14 έγγραφα, προς τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ), του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΠΑΑΤ) και στον Οργανισμό Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΕΛΓΑ). Το κυριότερο έγγραφο αίτημα της Αρχής ήταν η συνεργασία όλων των αρμοδίων φορέων για τη δημιουργία ενός ενιαίου και ολοκληρωμένου πλαισίου για την αντιμετώπιση του φαινομένου της θανάτωσης άγριων ζώων από παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων. Σε αυτή τη βάση ο Συνήγορος του Πολίτη παρέστη σε τρεις συσκέψεις (14.12.13, 24.09.13 και 26.11.15) μεταξύ περιβαλλοντικών οργανώσεων και αρμοδίων διοικητικών φορέων, ζητώντας και προφορικά, δια της εκπροσώπου του, ανάληψη πρωτοβουλιών και σαφή ενεργοποίηση των υπηρεσιών για την αντιμετώπιση των ζητημάτων εξόντωσης άγριων ζώων με χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων.

2.1. Διαδικαστικές Ενέργειες του Συνηγόρου του Πολίτη

Τα κυριότερα αιτήματα του Συνηγόρου του Πολίτη κατά τη διάρκεια της έρευνας είναι, ανά υπηρεσία, τα ακόλουθα:

1. Από τη Δ/ση Διαχείρισης Δασών και Δ.Π. του ΥΠΕΝ (Τμήμα Διαχείρισης Άγριας Ζωής και Θήρας) η Αρχή ζήτησε ενημέρωση σχετικά με τις ενέργειες της υπηρεσίας επ' αφορμής του περιστατικού θανάτωσης των αρπακτικών στο Νέστο.

Ακολούθως, ο Συνήγορος του Πολίτη με το υπ' αριθμ. 154069/30464/26.07.13 έγγραφό του, είχε ζητήσει πληροφόρηση σχετικά με την έκδοση του ΠΔ περί αρμοδιότητας των Αγροφυλάκων (ν. 3938/2011, αρθρ. 21, παρ.2). Νωρίτερα, με το υπ' αριθμ.: 154069/8850/04.03.13 έγγραφο είχε διατυπώσει την άποψη ότι από την υφιστάμενη νομοθεσία συνάγεται ότι την αρμοδιότητα για τη φύλαξη συνολικά της υπαίθρου έχουν, πρωτίστως, οι δασικές υπηρεσίες οι οποίες, προσφάτως, στελεχώθηκαν και με τα άτομα που απασχολούνταν στην Αγροφυλακή. Ειδικότερα, υποστηρίχθηκε ότι η μερική ανάληψη αρμοδιοτήτων σχετικά με τα ζητήματα δηλητηριασμένων δολωμάτων από τα δασαρχεία δεν μπορεί να κατοχυρώσει την προστασία της άγριας ζωής και δεν είναι και πρακτικά εφικτή.

Περαιτέρω, με το υπ' αριθμ.: 154069/30464/26.07.13 έγγραφο ο ΣΤΠ πρότεινε να καθοριστούν συγκεκριμένα μέτρα, τα οποία θα λαμβάνουν τα κατά τόπους αρμόδια δασαρχεία (πχ ενίσχυση των περιπολιών, πιθανή χρήση συγκεκριμένων βοηθητικών τεχνολογιών, επιμόρφωση υπαλλήλων μέσω σεμιναρίων κλπ) και να δημιουργηθεί ένα πρωτόκολλο δράσης τόσο για τα δασαρχεία όσο και για τους φορείς που πιθανώς να τα συνεπικουρούν στο έργο τους. Τέλος, με το υπ' αριθμ.: 154069/29060/27.07.15 έγγραφο της Αρχής ζητήθηκε, με βάση όσα είχαν συζητηθεί και στις προηγούμενες συσκέψεις, η

υλοποίηση σχεδίου ενημέρωσης του κοινού μέσω τηλεοπτικών – ραδιοφωνικών μηνυμάτων ή έντυπου υλικού.

2. Από τη Δ/ση Προστασίας Βιοποικιλότητας, Εδάφους και Διαχείρισης Αποβλήτων του ΥΠΕΝ (Τμήμα Βιοποικιλότητας και Προστατευόμενων Περιοχών) η Αρχή ζήτησε εγγράφως ενημέρωση τόσο σχετικά με τις ενέργειες της υπηρεσίας για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου περιστατικού της θανάτωσης των αρπακτικών στο Νέστο, όσο και για τις απαντήσεις που έχουν αποσταλεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Περαιτέρω, με αφορμή τις προτάσεις της ανωτέρω υπηρεσίας στο υπ' αριθμ.: 17195/561/25.06.13 έγγραφό της, ο ΣΤΠ θέλησε να πληροφορηθεί σχετικά με τη δυνατότητα υλοποίησης προγραμμάτων διανομής ελληνικών ποιμενικών και με τη μελέτη του τρόπου και τόπου της προτεινόμενης τοποθέτησης προστατευτικών τεχνολογιών (ηλεκτροφόρες περιφράξεις) στην ύπαιθρο.

Επίσης, δεδομένης της προφορικής δέσμευσης ανάληψης πρωτοβουλίας του εκπροσώπου του εν λόγω τμήματος του Γ. Αλβανόπουλου, στην από 24.09.13 σύσκεψη, για το συντονισμό ομάδας εργασίας από όλους τους παρευρισκόμενους (περιβαλλοντικές οργανώσεις, φορείς και υπουργεία) για την ολοκληρωμένη και αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος, η Αρχή ζήτησε, με το υπ' αριθμ.: 154069/40993/15.10.13 έγγραφό της, να προβεί η εν λόγω υπηρεσία στις ενδεικνυόμενες ενέργειες.

3. Από τη Δ/ση Υγείας Ζώων του ΥΠΑΑΤ ζητήθηκε η εξέταση της δυνατότητας διεύρυνσης των σχετικών αρμοδιοτήτων για τη διαχείριση άγριων ζώων (ζώωντων ή νεκρών), τα οποία υπήρξαν θύματα δηλητηρίασης με δολώματα. Στο υπ' αριθμ. 154069/8850/04.03.13 έγγραφο του Συνηγόρου του Πολίτη, σε απάντηση θέσεων του Υπουργείου, αναφέρθηκαν τα εξής: «... το κριτήριο της οικονομικής δεινότητας είναι άστοχο να προβάλλεται, πριν καν εξεταστεί και υπολογιστεί, βάσει σχετικής έρευνας και καταγραφής, το κόστος που μπορεί να έχει (τόσο σε χρήματα όσο και σε ανθρώπινο δυναμικό) στο Υπουργείο η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του, αφού, πρώτα μελετηθεί και προταθεί ένα αναλυτικό σχέδιο δράσης (το οποίο μελλοντικά μπορεί να λάβει μορφή νομοθετική) ικανό να το διαχειριστούν οι αρμόδιες Υπηρεσίες τόσο ως προς τον όγκο της εργασίας, όσο και ως προς την εξειδίκευση των υπαλλήλων τους». Επιπλέον, στο προαναφερόμενο έγγραφο της Αρχής, τονίστηκε ότι τα τρέχοντα προγράμματα, την υλοποίηση των οποίων αναλαμβάνουν οι ΜΚΟ, δεν κατοχυρώνουν την προστασία της άγριας ζωής, καθώς είναι περιορισμένης χρονικής διάρκειας και δεν ενέχουν θεσμική δέσμευση της διοίκησης για την ευρύτερη και διαρκή προστασία των ειδών από την πρακτική των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Μολαταύτα, τα πραγματικά δεδομένα της έλλειψης μονάδων καύσης νεκρών ζώων και του ελλιπούς κτηνιατρικού προσωπικού στις Περιφέρειες είναι αναγκαίο να γίνουν σεβαστά και να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξεύρεση χρηματικών πόρων. Ωστόσο, η διάρθρωση της νομοθεσίας δεν είναι δυνατό να εξαρτάται από τις κατά καιρούς εμφανιζόμενες νόσους ή από τα οικονομικά δεδομένα κάθε χρονικής περιόδου.

Τέλος, με το υπ' αριθμ. 154069/29060/27.07.15 έγγραφο του ΣΤΠ προς τη Γενική Δ/ση Κτηνιατρικής του ΥΠΑΑΤ, ζητήθηκε ενημέρωση σχετικά με την πορεία εφαρμογής της νέας οδηγίας του Υπουργείου περί διαχείρισης ευρεθέντων δηλητηριασμένων δολωμάτων με γεωργικά φάρμακα, καθώς ή διαδικασία που προβλέπεται για τη συλλογή και εργαστηριακή εξέταση νεκρού λυσσύπτοπου ζώου με την ΚΥΑ 331/10301/25.01.2013, ακολουθείται πλέον και για κάθε νεκρό θηλαστικό, του οποίου ο θάνατος πιθανολογείται ότι προήλθε από την κατανάλωση δηλητηριασμένων δολωμάτων.

4. Από τη Δ/ση Προστασίας Φυτικής Παραγωγής του ΥΠΑΑΤ ζητούνταν, καθ' όλη τη διάρκεια της διαμεσολάβησης, συνεχής ενημέρωση για την πορεία των ηλεκτρονικών συστημάτων της καταγραφής και συνταγογράφησης των γεωργικών φαρμάκων. Η Αρχή με το υπ' αριθμ. 154069/8850/04.03.13 έγγραφό της είχε ζητήσει σχετική τροποποίηση της μέχρι τότε υφιστάμενης νομοθεσίας για τη δημιουργία σχετικού πλαισίου για τη διάθεση φυτοφαρμάκων και σε μη επαγγελματίες χρήστες.

Περαιτέρω, με τα υπ' αριθμ.: 154069/29060/27.07.15 και 154069/47768/21.12.15 έγγραφα της Αρχής ζητήθηκε ενημέρωση για τη χρήση του φυτοφαρμάκου Methomyl του οποίου η κυκλοφορία επιτράπηκε ξανά στην ελληνική αγορά με την υπ' αριθμ.. ΥΑ

715/7580/28.01.13, αλλά και για την πορεία του εγχειρήματος της πάταξης παράνομης εισαγωγής και διακίνησης φυτοφαρμάκων από γείτονες χώρες.

Τέλος, με το υπ' αριθμ.: 154069/47768/21.12.15 έγγραφο ο Συνήγορος του Πολίτη αιτήθηκε γνωστοποίηση των λόγων και της διάρκειας της αναστολής της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης φυτοφαρμάκων, όπως προέκυπτε από τη από 3.12.15 σχετική ανακοίνωση του ΥΠΑΑΤ.

5. Από τον ΕΛΓΑ, με το υπ' αριθμ.: 154069/8850/04.03.13 έγγραφο του ΣτΠ, ζητήθηκε να εκφράσει τις απόψεις του σχετικά με τις προτάσεις των περιβαλλοντικών οργανώσεων στο υπ' αριθμ.: ΕΟΕ 13/36 έγγραφό τους, που εν συντομία είναι οι εξής: 1. Αύξηση του ποσοστού κάλυψης των ζημιών, 2. Βελτίωση του χρόνου καταβολής της αποζημίωσης, 3. Βελτίωση του επιπέδου ενημέρωσης των παραγωγών για τη διαδικασία της τηλεφωνικής δήλωσης, 4. Διαχείριση περιπτώσεων απωλειών στις οποίες δεν έχει ανευρεθεί το πτώμα του ζώου, 5. Αντικατάσταση της κατώτατης ασφαλιζόμενης αξίας των 200 ευρώ, 6. Ένταξη επιπλέον ειδών στην κατηγορία του ασφαλιστικού κινδύνου «άγρια ζώα», 7. Πρόβλεψη ασφαλιστικής κάλυψης ζημιών από αρκούδες στο φυτικό κεφάλαιο και 8. Πρόβλεψη δημιουργίας «ειδικού ταμείου» που θα καλύπτει μέρος του κόστους εκτίμησης και ολοκλήρωσης της αποζημίωσης σε περιπτώσεις που τις ζημιές παθαίνουν ανασφάλιστοι στον ΕΛΓΑ κάτοικοι ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.

Επίσης, η Αρχή επέμεινε στην εξέταση της δυνατότητας αποζημίωσης βλάβης, η οποία δεν έχει μεν προβλεφθεί από τον ετήσιο κανονισμό, αλλά είναι τόσο έντονη και εκτεταμένη που δύναται να απειλήσει την οικονομική βιωσιμότητα αγροτών και κτηνοτρόφων. Επίσης, ο ΣτΠ επιφυλάχθηκε για την αποτελεσματικότητα της άμεσης εξάρτησης της αποζημίωσης ζημιών από αυστηρώς προκαθορισμένα είδη της πανίδας και πρότεινε τη μελέτη θέσπισης διαφορετικών αιτιολογικών κριτηρίων της αποζημίωσης.

Ακολούθως, με το υπ' αριθμ.: 154069/29060/27.07.15 έγγραφο του ΣτΠ ο ΕΛΓΑ σε συνέχεια του υπ' αριθμ.: 11921/03.10.13 εγγράφου του, κλήθηκε να ενημερώσει, μεταξύ άλλων, σχετικά με τη δυνατότητα τροποποίησης του νομικού πλαισίου, προκειμένου να γίνουν αποδεκτές ορισμένες από τις ανωτέρω προτάσεις. Τέλος, ζητήθηκε επανεξέταση της δυνατότητας υλοποίησης μέτρων ενεργητικής προστασίας.

2.2. Απόψεις και ενέργειες των Δημοσίων Υπηρεσιών

Από τη συνολική εικόνα της διαμεσολάβησης προέκυψαν νομοθετικές ελλείψεις, σοβαρές οργανωτικές δυσλειτουργίες της διοίκησης, καθώς και σε ορισμένες περιπτώσεις, μειωμένο ενδιαφέρον των υπηρεσιών για συνεργασία με την Αρχή προς επίλυση των ζητημάτων. Ειδικότερα, η ανταπόκριση της διοίκησης είναι η ακόλουθη⁸:

1. Η Δ/ση Διαχείρισης Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος του ΥΠΕΝ (Τμήμα Διαχείρισης Άγριας Ζωής και Θήρας) με το υπ' αριθμ.: 175815/2573.03.10.12 έγγραφό της ενημέρωσε τον ΣτΠ για τις ενέργειες στις οποίες προέβη επ' αφορμής του συγκεκριμένου περιστατικού και για τη συνεργασία με τις περιβαλλοντικές οργανώσεις, καταλήγοντας ότι η παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων είναι ένα σοβαρότατο πρόβλημα σε όλη σχεδόν την Ελλάδα, το οποίο δεν επιλύεται μόνο με τη θέσπιση αυστηρής νομοθεσίας, ενώ τα όποια προγράμματα ενημέρωσης υλοποιήθηκαν, είχαν πενιχρά αποτελέσματα. Με το υπ' αριθμ. 131720/1669/11.06.13 έγγραφο η ανωτέρω υπηρεσία εξέφρασε την άποψη ότι καθ' ύλην αρμόδιες υπηρεσίες για την ακολουθούμενη προανακριτική διαδικασία σε εκδήλωση τέτοιων περιστατικών είναι οι δασικές υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, οι οποίες μετά τη μεταφορά του προσωπικού της Ελληνικής Αγροφυλακής, έχουν αναλάβει και τις αρμοδιότητες της αγροτικής ασφάλειας. Στο εν λόγω έγγραφο τονίζεται ότι επιβάλλεται η συνεργασία όλων των φορέων που δραστηριοποιούνται στην ύπαιθρο προκειμένου να καταγγέλλονται άμεσα και να καταγράφονται επίσημα τα περιστατικά αυτά, ενώ εκτιμάται ότι

⁸ Σημειώνεται ότι κατά τη διάρκεια των ετών τα ονόματα των αρμοδίων Τμημάτων ή Δ/σεων των υπουργείων έχουν αλλάξει και προς διευκόλυνση αναφέρονται αυτοί που ίσχυαν κατά τη σύνταξη του Πορίσματος.

θα πρέπει να αναληφθούν, με πρωτοβουλία των δύο υπουργείων (ΥΠΕΝ και ΥΠΑΑΤ), δράσεις σε τοπικό επίπεδο. Ακολούθως, με το υπ' αριθμ.: 126034/2267/20.07.15 έγγραφο του Τμήματος Άγριας ζωής και Θήρας κοινοποιήθηκαν οι οδηγίες που εκδόθηκαν από το ΥΠΑΑΤ και αφορούσαν στη διαχείριση ευρεθέντων δηλητηριασμένων δολωμάτων με γεωργικά φάρμακα και στις πρώτες βοήθειες σε ζώα με δηλητηρίαση από γεωργικά φάρμακα.

Στο υπ' αριθμ. έγγραφο 138163/789/08.03.16 έγγραφο του Τμήματος Διαχείρισης Άγριας Ζωής προς τον ΣΤΠ διατυπώθηκαν μεταξύ άλλων τα εξής: «Η αρμοδιότητα για την άσκηση διοίκησης προστασίας και ελέγχου των περιοχών αυτών (δασικές και αγροτικές περιοχές) ανήκει στις δασικές υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων οι οποίες είναι υποχρεωμένες στα πλαίσια του πλαισίου λειτουργίας τους και των δυνατοτήτων που τους παρέχονται, λόγω των δημοσιονομικών περιορισμών που ισχύουν, να τις εκτελούν...στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων και της εν γένει λειτουργίας των Δασικών Υπηρεσιών, (που συνεργάζονται στα θέματα αυτά με τις Δ/σεις Αγροτικής Ανάπτυξης και Κτηνιατρικής), προβλέπεται η λήψη ειδικών προληπτικών μέτρων και δράσεων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για τον περιορισμό του προβλήματος και στην περίπτωση που αυτό απαιτηθεί και μελετηθεί σχετικά, ακόμα και η ανάληψη δράσεων για την αποκατάσταση πληθυσμών ειδών της άγριας πανίδας που έχουν πληγεί – καταστραφεί από παράνομες δραστηριότητες».

Επιπλέον, στο ανωτέρω έγγραφο περιγράφονται αναλυτικά οι ενέργειες της υπηρεσίας αναφορικά με το ζήτημα, οι οποίες εν συντομία είναι: 1. Συζήτηση των υφιστάμενων διοικητικών εκκρεμοτήτων για τη βελτίωση του τρόπου λειτουργίας των δασικών υπηρεσιών, 2. Εξέταση της δυνατότητας δημιουργίας χώρου σίτισης πτωματοφάγων πτηνών σε περιοχή της Β. Ελλάδας, 3. Έγκριση της μελέτης και λειτουργίας του μικρού σταθμού σίτισης για τα πτωματοφάγα πτηνά στην Κόνιτσα, 4. Υλοποίηση τοπικών σχεδίων δράσης (Δέλτα Έβρου, λίμνη Κερκίνη, Βιστωνίδα – Ισμαρίδα, Πόρτο Λάγος) για την προστασία των ειδών άγριας πανίδας από τη λαθροθηρία, 5. Προγραμματισμός για τη συντονισμένη ενημέρωση των κατοίκων, 6. Πραγματοποίηση ημερίδας με θέμα τα δηλητηριασμένα δολώματα στην Καλαμπάκα στις 14.10.15.

Εν συνεχεία στο προηγούμενο έγγραφο του Τμήματος Διαχείρισης Άγριας Ζωής ως ενέργειες που ακόμη εκκρεμούν αναφέρονται οι ακόλουθες: 1. Εξέταση δυνατότητας δημιουργίας σταθμών σίτισης και σε άλλες περιοχές, 2. Έκδοση των ΠΔ που αφορούν α) τον τρόπο άσκησης των καθηκόντων των δασοφυλάκων σε εφαρμογή του αρθρ. 21 του ν. 3938/11 και β) τη διαδικασία και τον τρόπο άσκησης ελέγχου στους μετακινούμενους μέσα στα δασικά οικοσυστήματα για την δασοπροστασία «Καθορισμός του τρόπου ελέγχου ταυτότητας οδηγών και έρευνας αυτοκινήτων από δασικού υπαλλήλους», 3. Αναμονή της υλοποίησης και χρηματοδότησης της δράσης «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την καταπολέμηση της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων σε Ζώνες ειδικής προστασίας».

Με το υπ' αριθμ. 128991/2586/04.09.15 έγγραφο της Δ/σης Διαχείρισης Δασών και Δασικού Περ/ντος κλήθηκαν οι αρμόδιες υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων να παράσχουν αναλυτική πληροφόρηση σχετικά με ζημίες που πραγματοποιούνται στην αγροτική παραγωγή από είδη της άγριας πανίδας, εξαιτίας της πληθυσμιακής τους αύξησης.

Στην από 24.09.13 σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της διαμεσολάβησης της Αρχής, ο εκπρόσωπος της τότε Δ/σης Αισθητικών Δασών, Δρυμών και Θήρας, κος Α. Νικολετόπουλος έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στο πρόβλημα της έλλειψης οικονομικών πόρων και της, εξαιτίας αυτού, δυσλειτουργίας των Δασαρχείων. Ως εκ τούτου, αναφέρθηκε στη μεγάλη δυσχέρεια που αντιμετωπίζουν οι δασικές υπηρεσίες κατά την προσπάθεια φύλαξης της υπαίθρου, καθώς πέραν των ελλείψεων επαρκούς προσωπικού σε αρκετά Δασαρχεία, παρατηρείται και μεγάλη έλλειψη υλικοτεχνικών μέσων.

2. Η Δ/ση Προστασίας Βιοποικιλότητας, Εδάφους και Διαχείρισης Αποβλήτων του ΥΠΕΝ (Τμήμα Βιοποικιλότητας και Προστατευόμενων Περιοχών) της με το υπ' αριθμ.: 160434/572/28.8.12 έγγραφο του πρότεινε στις περιβαλλοντικές οργανώσεις την οργάνωση συνάντησης για τη συζήτηση των σχετικών ζητημάτων. Ακολούθως, με το υπ' αριθμ. 17195/561/25.06.13 έγγραφο ενημέρωσε την Αρχή σχετικά με τις ενέργειες της υπηρεσίας και πρότεινε συγκεκριμένα μέτρα, τα οποία, εν τάχει, μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Φύλαξη των προστατευόμενων περιοχών με την αποτελεσματική λειτουργία των Φορέων Διαχείρισης σε συνεργασία και υποστήριξη του έργου τους από τις τοπικές Δασικές Υπηρεσίες στην προστασία και αστυνόμευση του φυσικού περιβάλλοντος.
- Συγκεκριμένες εκστρατείες δράσης από τους Φορείς Διαχείρισης κατά της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων.
- Χρήση μέτρων πρόληψης ζημιών (ελληνικοί ποιμενικοί, ηλεκτροφόρες περιφράξεις κλπ).
- Ενίσχυση της εκτακτικής κτηνοτροφίας ιδίως στις προστατευόμενες περιοχές.
- Βελτίωση της τηλεπαρακολούθησης των Στενών του Νέστου και ένταξη της συγκεκριμένης περιοχής στις αρμοδιότητες κάποιου από τους ήδη υφιστάμενους όμορους Φορείς Διαχείρισης.
- Επαναεισαγωγή όρνιων στα Στενά του Νέστου.

Στην από 24.09.13 σύσκεψη ο κος Γ. Αλβανόπουλος, ο οποίος εκπροσώπησε το τότε Τμήμα Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος του υπουργείου, δήλωσε την επιθυμία συνεργασίας του υπουργείου με τους λοιπούς κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς και ανέλαβε το συντονισμό της Ομάδας Εργασίας που προτάθηκε να δημιουργηθεί από όλους τους παρευρισκόμενους. Ακολούθως, στην από 26.11.15 σύσκεψη οι εκπρόσωποι του Τμήματος Βιοποικιλότητας και Προστατευόμενων Περιοχών του ΥΠΕΝ (κος Αλβανόπουλος και κα Μητσέλου) διατύπωσαν την άποψη ότι δεν υφίστανται ζητήματα που να χρήζουν νέας νομοθετικής αντιμετώπισης. Επίσης, εξέφρασαν τη γνώμη ότι τα ζητήματα δεν είναι σαφώς καθορισμένα και εξαιτίας αυτού δεν έχουν προβεί σε συντονισμό των συζητήσεων και εργασιών μεταξύ φορέων και διοίκησης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, όπως είχαν δεσμευθεί σε παλαιότερη σύσκεψη. Δεν αιτιολογήθηκε όμως, επαρκώς, η παράλειψη απάντησης στα έγγραφα του Συνηγόρου του Πολίτη, ενώ δεν απαντήθηκε εάν έχουν αποκριθεί στα έγγραφα της ΕΕ για τα συναφή ζητήματα. Ο κ. Γ. Αλβανόπουλος τόνισε ότι οι δράσεις που θα προταθούν πρέπει να αφορούν: 1. Την άρση των αιτιών της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων και την επιδίκαση ικανοποιητικών αποζημιώσεων, εφόσον τα δολώματα χρησιμοποιούνται για την εξάλειψη άγριων ειδών ή αδέσποτων σκύλων που ζημιώνουν των κτηνοτροφικό κεφάλαιο, 2. Την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού και 3. Την καταστολή των εν λόγω παράνομων πράξεων. Τέλος, οι παρισταμένοι στη σύσκεψη ενημερώθηκαν ότι στο τρέχον ΕΣΠΑ έχει συμπεριληφθεί δράση που αφορά την αντιμετώπιση της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων σε περιοχές προτεραιότητας.

Μέχρι σήμερα ο ΣτΠ, παρά τις επανειλημμένες έγγραφες και προφορικές κλήσεις προς τούτο, δεν έχει λάβει άλλη έγγραφη ενημέρωση από την εν λόγω υπηρεσία σχετικά με τα ερωτήματα που τίθενται στα έγγραφά του.

3. Η Δ/ση Υγείας Ζώων του ΥΠΑΑΤ (Τμήμα Γ') με το υπ' αριθμ. 191/6137/17.01.13 έγγραφό της επεξήγησε ότι οι θεσπισμένες αρμοδιότητές της για την άγρια ζωή αφορούν τη διερεύνηση της υγειονομικής κατάστασης αυτών μόνο αναφορικά με συγκεκριμένα νοσήματα (π.χ. λύσσα, γρίπη των πτηνών κλπ). Κατωτέρω αναφέρονται τα εξής: «*Είναι προφανές ότι αν και τα ζητήματα καθορισμού αρμοδιοτήτων για άλλα θέματα (π.χ. δηλητηριάσεις) μπορούν να διευθετηθούν μεταξύ των υπηρεσιών, εν τούτοις δεν είναι καθόλου εύκολο να επιτευχθεί η αναγκαία χρηματοδότηση του συνόλου των προαπαιτούμενων πόρων για αυτά (προσωπικό, εργαστηριακός εξοπλισμός, αναλώσιμα υλικά, χημικά αντιδραστήρια κ.α.) ενώ παράλληλα πρέπει να διασφαλιστεί ότι οι επιπλέον δράσεις δεν υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα άσκησης των προβλεπόμενων αρμοδιοτήτων στα παραγωγικά ζώα.*» Καταλήγοντας το εν λόγω έγγραφο, τονίζει ότι επιβάλλεται αναγκαστικά η θεσμική εμπλοκή κτηνιάτρων κατά τη διαχείριση και αντιμετώπιση περιστατικών τραυματισμένων, και νεκρών άγριων ζώων και οι φορείς που έχουν αναλάβει σχετικές δράσεις οφείλουν να συνεργαστούν «*με ιδιώτες κτηνιάτρους ώστε να θωρακιστούν νομικά για την ενδεχόμενη άσκηση κτηνιατρικών πράξεων, να αποφευχθεί η περίπτωση προσβολής από επικίνδυνο νόσημα και να ελαχιστοποιηθεί ο*

κίνδυνος διασποράς λοιμωδών νοσημάτων επικίνδυνων για τη δημόσια υγεία και την υγεία των ζώων εξαιτίας λανθασμένων χειρισμών ανειδίκευτων ατόμων».

Με το υπ' αριθμ.: 1877/56166/09.05.13 έγγραφο της εν λόγω υπηρεσίας ενημερωθήκαμε ότι, λόγω της ανάγκης αντιμετώπισης των κρουσμάτων λύσσας, μόνο στα άγρια πτηνά είναι δυνατή η διερεύνηση περιστατικών θνησιμότητας. Το έγγραφο καταλήγει ότι η εμπλοκή ιδιωτών κτηνιάτρων σε χρηματοδοτούμενα προγράμματα για τα δηλητηριασμένα δολώματα δεν επιχειρεί την υποκατάσταση των δημοσίων υπηρεσιών, αλλά, αντιθέτως, καλείται να συνδράμει το έργο τους.

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της διαμεσολάβησης της Αρχής, εκδόθηκαν οι Οδηγίες για τη διαχείριση ευρεθέντων δηλητηριασμένων δολωμάτων με γεωργικά φάρμακα που εκδόθηκαν από τις Δ/σεις Προστασίας Φυτικής Παραγωγής και Υγείας ζώων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, το Μάιο του 2014. Σε αυτές καθορίζονται οι φορείς (Κτηνιατρική, Δασική υπηρεσία και Δήμος) που οφείλουν να προβούν σε ενέργειες όταν εμφανίζονται περιστατικά δηλητηρίασης ζώων. Ιδιαίτερα τονίζεται ότι σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 331/10301/25.01.2013 ΚΥΑ «Πρόγραμμα Επιτήρησης και Καταπολέμησης της Λύσσας στην Ελλάδα», κάθε θηλαστικό ζώο κατοικίδιο ή της άγριας πανίδας που ανευρίσκεται νεκρό, συλλέγεται για εργαστηριακή εξέταση για τη λύσσα στα πλαίσια της παθητικής επιτήρησης και αυτή η διαδικασία θα ακολουθείται και για κάθε νεκρό θηλαστικό του οποίου ο θάνατος πιθανολογείται ότι προήλθε από δηλητηριασμένο δόλωμα.

Με βάση τις νεότερες θεσμικές προσεγγίσεις οι εκπρόσωποι της Δ/σης Υγείας Ζώων του ΥΠΑΑΤ ενημέρωσαν τους παρισταμένους, στην από 26.11.15 σύσκεψη, ότι στοχεύεται, σύντομα, να γίνει σύσκεψη μεταξύ των αρμοδίων υπηρεσιών του Υπουργείου προκειμένου να συζητηθεί η επίλυση των θεμάτων που άπτονται του θέματος, όπως το κόστος μεταφοράς των νεκρών ζώων, οι δυνατότητες φύλαξης των πτωμάτων αναλόγως των εγκαταστάσεων των κτηνιατρικών υπηρεσιών, το πρωτόκολλο που θα πρέπει να ακολουθείται τόσο κατά τη συλλογή, όσο και κατά την εξέταση από τους κτηνιάτρους κλπ. Επιφυλάξεις διατυπώθηκαν σχετικά με τα οικονομικά διαθέσιμα τη δεδομένη χρονική στιγμή. Περαιτέρω, αναφέρθηκε ότι οι δυνατότητες του τοξικολογικού εργαστηρίου είναι πεπερασμένες και ότι έχει επιχειρηθεί συνεργασία με πανεπιστημιακά ιδρύματα. Τέλος, τονίστηκε ότι το όλο θέμα συναρτάται άμεσα με τα πρωτόκολλα αντιμετώπισης της.

4.Η Δ/ση Προστασίας Φυτικής Παραγωγής του ΥΠΑΑΤ (Τμήμα Γεωργικών Φαρμάκων) προέβη σε προώθηση σειράς νομοθετικών τροποποιήσεων, όπως προκύπτει από την προηγηθείσα ανάπτυξη της νομοθεσίας. Επιγραμματικά από στο πλαίσιο αρμοδιότητας του ΥΠΑΑΤ από το 2012 και μετά εκδόθηκαν:

- Ο ν. 4036/12 για την ορθολογική χρήση των φυτοφαρμάκων. Τροποποιήθηκε με το αρθρ. 44 παρ. 4 του ν. 4235/14, όπου καθορίστηκε ως υποχρεωτική η συνταγογράφηση των γεωργικών φαρμάκων.

- Η υπ' αριθμ. 2519/28169/05.03.13 απόφαση για την ηλεκτρονική καταγραφή λιανικής πώλησης γεωργικών φαρμάκων.

- Η υπ' αριθμ. 8197/90920/01.08.13 ΚΥΑ «Θέσπιση Εθνικού Σχεδίου Δράσης με στόχο την εφαρμογή της οδηγίας 2009/128/ΕΚ και την προστασία του ανθρώπου και του περιβάλλοντος», με την οποία καθορίστηκαν οι τρόποι κατάρτισης των επαγγελματιών χρηστών φυτοφαρμάκων και έκδοσης του πιστοποιητικού γνώσης ορθολογικής χρήσης γεωργικών φαρμάκων.

- Το αρθρ. 19 της ανωτέρω ΚΥΑ τροποποιήθηκε με την ΥΑ. 6669/79087/2015 με το οποίο, προβλέφθηκαν οι διαδικασίες ενημέρωσης του κοινού για τα δηλητηριασμένα δολώματα με φυτοπροστατευτικά προϊόντα και την αντιμετώπισή τους.

- Η υπ' αριθμ. 208/2687/09.01.14 εγκύκλιος για τη λήψη πιστοποιητικού γνώσεων ορθολογικής χρήσης γεωργικών φαρμάκων.

- Η υπ' αριθμ. 9497/104760/20-8-2014 ΥΑ, σε εφαρμογή των άρθρ. 35 και 50 του ν. 4036/12, με την οποία ρυθμίστηκαν όλα τα θέματα σχετικά με τη συνταγογράφηση των γεωργικών φαρμάκων.

- Η υπ' αριθμ. 9519/105300/21.08.14 ΥΑ με την οποία προβλέφθηκαν οι τρόποι χορήγησης άδειας διάθεσης στην αγορά σε σκευάσματα φυτοπροστατευτικών προϊόντων για ερασιτεχνική χρήση.

- Οδηγίες για Πρώτες Βοήθειες σε ζώα με δηλητηρίαση από γεωργικά φάρμακα και Οδηγίες Διαχείρισης των δηλητηριασμένων δολωμάτων (2014).

Με το υπ' αριθμ. 73/630/22.01.16 έγγραφο του Τμήματος Φυτοπροστατευτικών & Βιοκτόνων Προϊόντων του ΥΠΑΑΤ η Αρχή ενημερώθηκε ότι η έναρξη υποχρεωτικής εφαρμογής της συνταγογράφησης των γεωργικών φαρμάκων, έτσι ώστε να είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εμπορία τους από το κατάστημα λιανικής πώλησης γεωργικών φαρμάκων, σχεδιάζεται να γίνει στα τέλη του 2016. Παράλληλα, στο ανωτέρω έγγραφο αναφέρεται ότι αναμένεται η τροποποίηση της ΥΑ 9497/104760/20.08.2014.

Σχετικά με τα ερωτήματα της Αρχής για τη χρήση του φυτοφαρμάκου Methomyl κοινοποιήθηκε το υπ' αριθμ.: 7856/85384/17.07.14 έγγραφο του Τμήματος Γεωργικών Φαρμάκων της Δ/σης Φυτικής Παραγωγής του ΥΠΑΑΤ, με το οποίο ζητήθηκε από τις Δ/σεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής των Περιφερειών να προβούν σε ενημέρωση των υπευθύνων για να γίνεται η διάθεση των συγκεκριμένων σκευασμάτων που περιέχουν Methomyl μόνο σε επαγγελματίες χρήστες με προηγούμενη ηλεκτρονική καταγραφή της πώλησης. Επίσης, ζητήθηκε άμεση ενημέρωση της κεντρικής υπηρεσίας για κάθε περιστατικό δηλητηριάσεων ζώων από γεωργικά φάρμακα. Τέλος, η εταιρεία Ντυ Ποντ Ελλάς ΑΕ κλήθηκε να υποβάλει αναλυτικές καταστάσεις με τα καταστήματα, στα οποία διατέθηκαν τα συγκεκριμένα φυτοπροστατευτικά προϊόντα, έτσι ώστε να ελεγχθούν οι εγγραφές λιανικής πώλησης με την ψηφιακή υπηρεσία. Περαιτέρω, στα υπ' αριθμ. 7537/87505/31.08.15 και 73/630/22.01.16 έγγραφα προς τον ΣτΠ αναφέρεται ότι εκτιμάται ότι τα σκευάσματα που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία δηλητηριασμένων δολωμάτων εισάγονται παράνομα στη χώρα μας και περιέχουν αυξημένη ποσότητα δραστικής ουσίας. Για την αντιμετώπιση του φαινομένου υπάρχει στενή και αποδοτική συνεργασία του ΥΠΑΑΤ με τις τελωνειακές αρχές και επιβάλλονται αυστηρές κυρώσεις στους υπευθύνους.

Στην από 24.09.13 σύσκεψη ο εκπρόσωπος της Δ/σης Προστασίας Φυτικής Παραγωγής κος Δ. Βλάχος διατύπωσε την άποψη ότι τα άτομα των νεκρών ζώων δεν δύνανται να θεωρηθούν ως επικίνδυνα - τοξικά απόβλητα δεδομένης της εύκολης διάσπασης των φυτοφαρμάκων ακόμα και εντός του ίδιου του δολώματος. Ως εκ τούτου, έκρινε ότι είναι ασφαλής για το περιβάλλον η ταφή των νεκρών ζώων στο έδαφος, ιδιαίτερα αν πραγματοποιείται και σε περιβάλλον ανθρακικού ασβεστίου. Διαφορετικά, εάν δηλαδή θεωρηθεί για κάποιους λόγους ότι τα δολώματα ή τα νεκρά ζώα εντάσσονται στην έννοια των επικίνδυνων αποβλήτων, τότε είναι υποχρεωτική η ανάληψή τους από εταιρεία διαχείρισης αποβλήτων. Περαιτέρω, στην ίδια σύσκεψη, σε ερώτημα της Αρχής σχετικά με το χρονικό διάστημα εντός του οποίου εκτιμάται ότι θα πραγματοποιηθούν τα σχέδια φυτοπροστασίας ανά περιφέρεια σύμφωνα με το κεφάλαιο VI της ΚΥΑ 8197/90920/01.08.13, ο εκπρόσωπος του ΥΠΑΑΤ απάντησε ότι αυτό δεν είναι δυνατό να προβλεφθεί, δεδομένης της ιδιαιτερότητας της γεωργικής κάλυψης κάθε περιφέρειας, ενώ αναδείχθηκε ένας έντονος προβληματισμός για τον σχεδιασμό στις κατεχοχόν μεγάλες αγροτικές εκτάσεις, που βρίσκονται παράλληλα εντός του δικτύου Natura.

5. Ο ΕΛΓΑ με το υπ' αριθμ.: 8305/28.06.13 έγγραφο του μας ενημέρωσε για τη μέχρι σήμερα νομοθετική προσέγγιση που έχει ο ασφαλιστικός φορέας και δεν προκύπτει κάποια αποδοχή των προτάσεων των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Ωστόσο, στο έγγραφο αναφέρεται ότι η υπηρεσία προσανατολίζεται στη βελτίωση του χρόνου καταβολής των αποζημιώσεων.

Εν συνεχεία, και αφού ο ΣτΠ ζήτησε συγκεκριμένες απαντήσεις επί του ζητήματος με το υπ' αριθμ. 11921/03.10.13 έγγραφο ο ΕΛΓΑ απάντησε αναλυτικά στα ερωτήματα που είχαν τεθεί. Συγκεκριμένα, αναφέρονται, εν συντομία, τα κάτωθι: α) Η προστασία της άγριας ζωής δεν αφορά αρμοδιότητα του ΕΛΓΑ, και το αντικείμενο αυτό αφορά τα προγράμματα LIFE β) η ΕΕ έλεγξε και απεφάνθη ότι οι ζημίες από άγρια ζώα δεν συνιστούν φυσικό κίνδυνο, καθώς δεν μπορούν να προκαλέσουν φυσικές σε ένταση και έκταση καταστροφές. Λόγω της

εξέλιξης του ζητήματος δεν είναι δυνατή η επέκταση των κινδύνων σε άλλα είδη της άγριας πανίδας, γ) Δεν μπορεί να δημιουργηθεί Ειδικό Ταμείο για ανασφάλιστους παραγωγούς, καθώς οποιοδήποτε αντικείμενο ασφάλισης εισάγεται μετά από ειδική αναλογιστική μελέτη και καθορισμό ασφαλιστρού, δ) Η τηλεφωνική δήλωση ζημίας είναι σε ισχύ, ε) Η μη πιστοποίηση θανάτου των «ζώων» από «άγρια ζώα» αντιβαίνει κύριες αρχές λειτουργίας του φορέα και δεν τίθεται σε συζήτηση, στ) Η καταγραφή συμπληρωματικών στοιχείων κατά τη διάρκεια εκτίμησης της ζημίας είναι δυσχερής λόγω οικονομικής δεινότητας και έλλειψης προσωπικού, ζ) Τα ζημιογόνα αίτια που δεν έχουν ενταχθεί στους Κανονισμούς Ασφάλισης δεν μπορούν να αποζημιωθούν από τον ΕΛΓΑ.

Στο ερώτημα της Αρχής εάν έχει εκδοθεί απόφαση της ΓΔ Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κάλυψη ζημιών από άγρια ζώα ο ΕΛΓΑ με το υπ' αριθμ.: 9727/09.10.15 έγγραφο του απάντησε ότι κάτι τέτοιο δεν πραγματοποιήθηκε. Επίσης, στο ίδιο έγγραφο αναφέρθηκε ότι ο Οργανισμός έχει εντάξει, για λόγους οικολογικής ευαισθησίας, στους ασφαλιστικούς κινδύνους τις ζημιές από άγρια ζώα, ενώ στην πραγματικότητα ο κίνδυνος αυτός δεν μπορεί να θεωρηθεί ασφαλισίμος αφού είναι απόλυτα προβλέψιμος και εντοπίζεται σε συγκεκριμένα γεωγραφικά πλαίσια και συνεπακόλουθα δεν είναι εφικτή η διεύρυνση της ασφάλισης του ΕΛΓΑ. Επιπλέον, αναφέρεται ότι η ενεργητική προστασία περιλαμβάνει μόνο δράσεις που αποσκοπούν στη μείωση των επιπτώσεων στις καλλιέργειες από ακραία καιρικά φαινόμενα.

Τέλος, στο νεότερο υπ' αριθμ.: 1454/02.02.16 έγγραφο του ΕΛΓΑ αναφέρθηκε ότι για τις ζημιές από τα προστατευόμενα είδη «λύκος» και «αρκούδα» απαιτείται μικρότερος αριθμός ζημιωθέντων ζώων και αφετέρου αυξάνεται το τελικό ποσό της αποζημίωσης. Επανερχόμενοι στα θέματα της ενεργητικής προστασίας ενημέρωσαν την Αρχή ότι δεν έχει εφαρμοστεί μέχρι τώρα κανένα πρόγραμμα ενεργητικής προστασίας στο ζωικό κεφάλαιο και δεν μελετάται κάτι σχετικό για το προσεχές έτος.

4. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η υπόθεση εκκρεμεί στον Συνήγορο του Πολίτη από το 2012 και έχει καταβληθεί έντονη προσπάθεια τόσο για το συντονισμό των αρμοδίων υπηρεσιών όσο και για τη θεσμική κατοχύρωση των ζητημάτων. Η ευρύτητα του αντικειμένου, οι κατά περίπτωση δυσχέρειες συνεργασίας με τις αρμόδιες υπηρεσίες, αλλά και οι εκάστοτε οργανωτικές δυσλειτουργίες της διοίκησης, απαίτησαν μεγάλο χρόνο προκειμένου να υπάρξουν συγκεκριμένες θετικές εξελίξεις.

Από όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, ανακύπτουν τα εξής κυριότερα ζητήματα:

1. Η Αρχή έχει κρίνει ότι απαιτείται η δημιουργία ολοκληρωμένου προγράμματος δράσης, πλαισιωμένου με τον κατάλληλο θεσμικό τύπο, ώστε όλες οι υπηρεσίες, συνεργαζόμενες ομαλά, να δρουν βάσει συγκεκριμένων πρωτοκόλλων και ξεκάθαρων αρμοδιοτήτων.
2. Από την ανάλυση του πλαισίου για τα επιβλαβή είδη, είναι προφανές ότι οι παλαιότερες διατάξεις περί εξάλειψης αυτών, είναι εξαιρετικά δυσχερές να εφαρμοστούν, καθώς απαιτούνται, όπως έκρινε το ΣτΕ, ειδικές μελέτες. Ως εκ τούτου, ο Συνήγορος του Πολίτη, κρίνοντας ότι όσες σχετικές διατάξεις βρίσκονται σε ισχύ δύνανται να δημιουργήσουν σύγχυση ερχόμενες σε σύγκρουση με τις διατάξεις προστασίας του περιβάλλοντος, προτείνει την επανεξέτασή τους και την προσήκουσα τροποποίηση τους στο πνεύμα των αποφάσεων του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου.
3. Είναι σαφές τόσο από το πλέγμα της νομοθεσίας όσο και από τα έγγραφα των αρμοδίων υπηρεσιών ότι οι κατά τόπους Δασικές Υπηρεσίες που εντάσσονται στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις είναι αρμόδιες τόσο για τη δίωξη των αδικημάτων που σχετίζονται με την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων όσο και με τη φύλαξη των εκτάσεων, στις οποίες λαμβάνουν χώρα οι εν λόγω ενέργειες. Ωστόσο είναι αναγκαίο να εκδοθούν τα ΠΔ που αφορούν αφενός τον τρόπο άσκησης των καθηκόντων των αγροφυλάκων (που έχουν

μεταταχθεί στα δασαρχεία) σε εφαρμογή του αρθρ. 21 του ν. 3938/11 και αφετέρου τον τρόπο άσκησης ελέγχου στους μετακινούμενους με οχήματα μέσα στα δασικά οικοσυστήματα.

4. Η Δ/ση Διαχείρισης Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος (Τμήμα Διαχείρισης Άγριας Ζωής και Θήρας) του ΥΠΕΝ ενεργοποιήθηκε προκειμένου να περιοριστεί το φαινόμενο παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων. Ωστόσο, μέχρι σήμερα δεν έχουν υλοποιηθεί τα προτεινόμενα σχέδια ενημερωτικής δράσης και δεν προκύπτει να έχουν αποδώσει σε ικανοποιητικό βαθμό οι προσπάθειες για την αποδοτικότερη λειτουργία των Δασικών Υπηρεσιών σε σχέση με το συγκεκριμένο ζήτημα. Συγκεκριμένα, τόσο λόγω οργανωτικών δυσκολιών (έλλειψη κατάλληλου προσωπικού και υλικοτεχνικών μέσων) ορισμένων Δασαρχείων όσο και παράλειψης έκδοσης ξεκάθαρων οδηγιών και πρωτοκόλλων δράσης, οι Δασικές Υπηρεσίες δεν έχουν επιτύχει ικανοποιητικό περιορισμό των εγκληματικών ενεργειών. Ως εκ τούτου, είναι αναγκαία τόσο η έκδοση των προαναφερόμενων ΠΔ όσο και θέσπιση άλλων νομοθετικών προβλέψεων που θα διευκολύνουν το έργο των υπηρεσιών, ενώ παράλληλα είναι προαπαιτούμενη η οικονομική στήριξή τους. Σημαντική κρίνεται από την Αρχή η επαρκής πρόβλεψη και κάλυψη των εξόδων κίνησης των οχημάτων των δασικών υπηρεσιών, προκειμένου να καθίστανται δυνατές οι συχνές περιπολίες στις εκτάσεις αρμοδιότητάς τους.

5. Εξαιρετικά σημαντικό είναι να καταβληθούν προσπάθειες για τη δημιουργία περισσότερων και κατάλληλα στελεχωμένων Καταφυγίων Περίθαλψης Άγριας Ζωής ή να υποστηριχθούν τα υπάρχοντα, καθώς και οι σύλλογοι που ενεργοποιούνται αποδεδειγμένα στον τομέα.

6. Η Δ/ση Προστασίας Βιοποικιλότητας, Εδάφους και Διαχείρισης Αποβλήτων του ΥΠΕΝ (Τμήμα Βιοποικιλότητας και Προστατευόμενων Περιοχών) κατά τη διάρκεια της διαμεσολάβησης, πέραν από την παρουσία του εκπροσώπου της στις δύο από τις τρεις συσκέψεις που πραγματοποιήθηκαν, απέστειλε ελάχιστες έγγραφες απαντήσεις προς την Αρχή με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται το έργο της έρευνας. Παράλληλα, δεν έχει υπάρξει, μέχρι σήμερα, ενημέρωση για την πορεία και τους τρόπους υλοποίησης των μέτρων που είχαν προταθεί από την υπηρεσία.

7. Μέχρι σήμερα το ΥΠΕΝ δεν έχει παράσχει στην Αρχή καμία ενημέρωση σχετικά με τις απαντήσεις του στα ζητήματα που τέθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο έρευνας της υπόθεσης EU-PILOT 3601/2012.

8. Τα μέτρα που είχαν προταθεί από το Τμήμα Βιοποικιλότητας και Προστατευόμενων Περιοχών του ΥΠΕΝ και αφορούσαν τρόπους προληπτικής προστασίας του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου, όπως η χρήση ηλεκτροφόρων περιφράξεων και χρήσης ελληνικών ποιμενικών σε περιοχές κινδύνου, επιβάλλεται να εφαρμοστούν σε όσο το δυνατό πιο διευρυμένη χωρικά κλίμακα.

9. Ο διαχωρισμός της θεσμικής στόχευσης σε άγρια και μη ζώα, όπως προκύπτει από τα έγγραφα της διοίκησης και συνάγεται από τα πραγματικά περιστατικά, δεν εξυπηρετεί την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των ζητημάτων και την επιτυχή εξάλειψη των φαινόμενων αυτών, δεδομένου ότι συχνότατα τα πρώτα θύματα είναι τα ζώα συντροφιάς (πχ σκύλοι) και κατόπιν άγρια ζώα ή πτηνά της περιοχής.

10. Η διαχείριση των πτωμάτων άγριων ζώων που υπήρξαν θύματα δηλητηριασμένων δολωμάτων δεν προβλέπεται από τις διατάξεις του Κανονισμού 1069/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με αποτέλεσμα να μην έχει περιληφθεί στους στόχους του Εθνικού Προγράμματος Συλλογής και Διαχείρισης Νεκρών Ζώων. Όπως προκύπτει και από την ΥΑ 236/47755/2014, τα προγράμματα διαχείρισης νεκρών ζώων αφορούν μόνο τα άγρια ζώα για τα οποία υπάρχει υπόνοια μόλυνσης από νόσο που μπορεί να μεταφερθεί στον άνθρωπο. Η επανεμφάνιση κρουσμάτων λύσσας και η ενεργοποίηση όλων των

μηχανισμών για τον περιορισμό της καθορίζουν όλες τις πολιτικές δράσης γύρω από το θέμα. Από τις δεσμευτικές διατάξεις περί διαχείρισης λυσσύποπτων ζώων και από τις οδηγίες που συντάχθηκαν από το ΥΠΑΑΤ για τη διαχείριση των δηλητηριασμένων δολωμάτων, η Αρχή θεωρεί ότι πλέον καθίσταται σαφές ότι η συλλογή και μελέτη των πτωμάτων, άγριων ή μη ζώων, πρέπει να γίνεται βάση ενιαίου θεσμικού πλαισίου, ως προς τις διοικητικές αρμοδιότητες. Οι κτηνιατρικές υπηρεσίες των Περιφερειών θα ήταν οι πλέον αρμόδιες να αναλάβουν το μεγαλύτερο τμήμα του έργου αυτού, καθώς μόνο ο κτηνίατρος μπορεί να διαπιστώσει με ασφάλεια την αιτία θανάτου.

Με βάση τα ανωτέρω κρίνεται αναγκαία η θέσπιση διατάξεων που θα δεσμεύουν σαφώς τις ανωτέρω υπηρεσίες και θα προκαθορίζουν τον τρόπο συλλογής όσο και μελέτης του πτώματος του ζώου που ανευρίσκεται νεκρό και από τον αρμόδιο κτηνίατρο εικάζεται ότι έχει πέσει θύμα δηλητηρίασης. Προαπαιτούμενη φυσικά, είναι η κατά το δυνατό μεγαλύτερη, ενίσχυση των συγκεκριμένων υπηρεσιών με προσωπικό και υλικοτεχνικά μέσα.

11. Για αντίστοιχους λόγους είναι αναγκαίο να ελεγχθεί εάν είναι δυνατή η παροχή, κατά περίπτωση και εφόσον υπάρχει σχετική εκπαίδευση των κτηνιάτρων, πρώτων βοηθειών από τις Κτηνιατρικές Υπηρεσίες των Περιφερειών στα άγρια ζώα θύματα δηλητηριασμένων δολωμάτων, μέχρι αυτά να μπορέσουν να μεταφερθούν στα Κέντρα Περίθαλψης Άγριας Ζωής ή σε συλλόγους περίθαλψης άγριας ζωής.

12. Οι υπηρεσίες του ΥΠΑΑΤ συνεργάστηκαν επικοδομητικά καθ' όλη τη διάρκεια της διαμεσολάβησης της Αρχής. Ειδικότερα, οι αρμόδιες Δ/σεις επέδειξαν αξιοσημείωτη ενεργοποίηση πραγματοποιώντας σημαντικά βήματα που αφορούν τη διαχείριση των περιστατικών δηλητηριασμένων ζώων από φυτοπροστατευτικά προϊόντα.

13. Ωστόσο, είναι άμεσα επιβαλλόμενη η λειτουργία του συστήματος της υποχρεωτικής ηλεκτρονικής συνταγογράφησης της πώλησης φυτοπροστατευτικών προϊόντων, του οποίου η πιλοτική ηλεκτρονική λειτουργία είχε ανασταλεί.

14. Το φαινόμενο της παράνομης εισαγωγής φυτοφαρμάκων είναι αναγκαίο να εξαλειφθεί με τη συνεργασία των Τελωνιακών Υπηρεσιών και του ΥΠΑΑΤ. Αντίστοιχη δράση πρέπει αναλάβει και η Ελληνική Αστυνομία δεδομένου ότι ποσότητες παράνομων φυτοφαρμάκων που έχουν εισαχθεί παράνομα, πιθανό να φυλάσσονται για μακρά χρονικά διαστήματα μέχρι τη διάθεσή τους, εντός της επικράτειας. Τέλος, για τον περιορισμό των παράνομων περιστατικών απαιτείται η επιβολή αυστηρών κυρώσεων στους παραβάτες.

15. Σχετικά με τα ζητήματα της αποζημίωση του φυτικού και ζωικού κεφαλαίου από τις ζημιές που προξενούν τα άγρια ζώα δεν προκύπτει να πραγματοποιήθηκε καμία βελτίωση στις προβλέψεις των σχετικών διοικητικών πράξεων του ΕΛΓΑ. Περαιτέρω, όσον αφορά τον τρόπο, αλλά και το ποσοστό κάλυψης της ζημίας δεν συνάγεται να είναι ικανά να αποτρέψουν την εξάλειψη της άγριας πανίδας από τους αγρότες – κτηνοτρόφους, οι οποίοι νιώθουν να απειλείται το κεφάλαιό τους. Η ιδιαιτερότητα των περιστατικών θανάτωσης ζωικού κεφαλαίου από άγρια ζώα δεν συνάγεται να μπορεί να καλυφθεί με τον τρόπο που χορηγούνται οι αποζημιώσεις από τον ΕΛΓΑ.

16. Δεδομένης της ιδιαιτερότητας του θέματος η Αρχή κρίνει ότι ο ΕΛΓΑ θα έπρεπε να είχε εξετάσει σε διαφορετική βάση τα ζητήματα που τίθενται, εφόσον ήδη από την υφιστάμενη νομοθεσία βρίσκονται σε ισχύ σχετικές προβλέψεις για αποζημίωση ζημιών από άγρια ζώα και για θέσπιση μέτρων ενεργητικής προστασίας. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι, εφόσον δεν υπάρξουν τροποποιήσεις ως προς την αποσύνδεση των αιτιολογικών κριτηρίων της αποζημίωσης από αυστηρώς προκαθορισμένα είδη, ενδείκνυται τουλάχιστον ο εμπλουτισμός του Κανονισμού Ασφάλισης της Φυτικής Παραγωγής και του Κανονισμού Ασφάλισης του Ζωικού Κεφαλαίου με επιπλέον είδη πανίδας

επιλέξιμα για αποζημιώσεις, η αύξηση της αποζημίωσης, καθώς και παράλληλη αύξηση του αριθμού των παραγωγικών ζώων που καλύπτονται ανά περιστατικό.

Σύμφωνα με όλα τα ανωτέρω, ο Συνήγορος του Πολίτη καλεί, κατά το άρθρ. 4 § 5 του ν.2477/97, τους αρμοδίους Υπουργούς Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων να διερευνήσουν συνολικά το ζήτημα με στόχο την εξάλειψη των φαινομένων παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων και να παράσχουν πλήρεις, σαφείς και αιτιολογημένες απαντήσεις στην Ανεξάρτητη Αρχή.

Ανδρέας Ι. Ποπτάκης

Συνήγορος του Πολίτη

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ:

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
Γενική Διεύθυνση Περιβαλλοντικής Πολιτικής
Διεύθυνση Βιοποικιλότητας, Εδάφους και Διαχείρισης Αποβλήτων
Πατησίων 147, Αθήνα

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας
Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης, Προστασίας Δασών και Αγροπεριβάλλοντος
Χαλκοκονδύλη 31, 101 64, Αθήνα

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων
Γενική Δ/ση Φυτικής Παραγωγής, Δ/ση Προστασίας Φυτικής Παραγωγής
Λ. Συγγρού 150, 176 71 Αθήνα

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων
Γενική Δ/ση Κτηνιατρικής
Καπνοκοπτηρίου 6, 101 76 Αθήνα

Οργανισμός Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΕΛΓΑ)
Δ/ση Ασφάλισης και Ενισχύσεων
Μεσογείων 45, 115 10, Αθήνα